

др Милена Жикић

**БИБЛИОГРАФИЈА
ЧАСОПИСА „ДИСКУРСИ“
(2011–2013)**

Нови Сад, 2020

БИБЛИОГРАФИЈА ЧАСОПИСА „ДИСКУРСИ“
(2011–2013)

СИР - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

016:050:[2:316.7“2011/2013“

ЖИКИЋ, Милена, 1985-

Библиографија часописа „Дискурси“ : (2011-2013) / Милена Жикић. - Нови Сад : Центар за емпиријска истраживања религије, 2020 (Београд : Чигоја штампа). - 94 стр. ; 24 см

Ћир. и лат. - Тираж 200. - Str. 11-14: Diskursi: razumijevanje vrijednosti življenja razlike / Želimir Vukašinović. - Str. 15-16: O Diskursima / Zlatiborka Popov-Momčinović. - Регистри.

ISBN 978-86-84111-06-9

а) Дискурси (часопис) - Чланци - 2011-2013 - Библиографије
COBISS.SR-ID 333489671

др Милена Жикић

**БИБЛИОГРАФИЈА
ЧАСОПИСА „ДИСКУРСИ“
(2011–2013)**

Нови Сад, 2020

Милена Жикић
БИБЛИОГРАФИЈА
ЧАСОПИСА „ДИСКУРСИ“
(2011-2013)

Издавач:
Центар за емпириска истраживања религије
<http://www.ceir.co.rs>

Главни и одговорни уредник:
проф. др Зорица Кубурић

Рецензет:
Бојана Вукотић, Народна библиотека Србије
Техничко и графичко уређење текста:
Слободан Благојевић

Лекција:
Љиљана Ђумура

Дизајн корицa:
Слободан Благојевић

Слика на корицама:
Мост Мехмед-паше Соколовића
wikimedia.org

Штампа:
Чигоја штампа – Београд

Тираж:
200 примерака

ISBN 978-86-84111-06-9

САДРЖАЈ

НА РАСКРШЋУ ДИЈАЛОГА И РЕЛИГИЈЕ	7
КОНЦЕПТ БИБЛИОГРАФИЈЕ	9
ДИСКУРСИ – разумијевање вриједности живљења разлике Желимир Вукашиновић	11
О ДИСКУРСИМА Златиборка Попов-Момчиновић	15
БИБЛИОГРАФИЈА.....	17
ИНДЕКСИ	77
ИНДЕКС АУТОРА	79
ИНДЕКС НАСЛОВА	82
ПРЕДМЕТНИ ИНДЕКС	88
БИОГРАФИЈА АУТОРКЕ	93

НА РАСКРШЋУ ДИЈАЛОГА И РЕЛИГИЈЕ

Часопис „Дискурси: друштво, религија, култура“¹ покренуло је 2011. године Представништво Центра за емпириска истраживања у Босни и Херцеговини. Часопис представља изданак часописа „Религија и толеранција“ који издаје Центар за емпириска истраживања у Новом Саду. Град који спаја ова два часописа је Сарајево.

Намера уредништва (Иван Џвитковић, Зорица Кубурић, Драгољуб Крнета, Јасмина Хусановић, Дино Абазовић, Весна Зубер, Зилка Спахић-Шиљак, Руди Бејкер) је била да се кроз дијалог у транзиционом времену у домену идеологије и економије обнови мишљење и свест о значају равноправности, разумевању и толеранцији у друштвеним односима одређеним културним политикама идентитета. Уредништво састављено од еминентних универзитетских радника са различитих универзитета у Босни и Херцеговини и региона, истраживача и младих аутори створило је простор за прагматичну размену знања, мишљења и идеја. Мултидисциплинарни приступ омогућио је разматрање питања од ширег друштвеног значаја са аспекта различитих научних дисциплина, у циљу померења и проширења.

---

1 Diskursi : društvo, religija, kultura : society, religion, culture / glavni i odgovorni urednik Želimir Vukašinović. – [Štampano izd.]. - 2011, br. 1. - Sarajevo : Predstavništvo Centra za empirijska istraživanja religije u BiH, 2011. - (Sarajevo : A dizajn d.o.o.). - 24 cm. - Tekst na srp. (cir. i lat.) i dr. jeziku. Izlazi dva puta godišnje. ISSN 2232-8637

ривања постојећих научних оквира у склопу академске заједнице. Окосницу радова у часопису чине текстови истраживача академских заједница у области религије.

Поводом покретања часописа главни уредник Желимир Вукашиновић је изјавио: „Мислим да је битније за *Дискурсе* управо то да то буде један часопис сусрета не само академског плана него уствари сусрета са светом живота. И зато, ове теме треба покретати као оне теме које се нас тичу.“²

У плану је било да часопис *Дискурси* има два тематски повезана броја годишње (Идентитет и религија; Мултикултурализам и страх од других; Демократија и криза; Вјера и слобода), та замисао је била остварена са прва два броја, док је друге године излажења (2012) из финансијских разлога објављен само један број, а следеће (2013) четврти број, који је тематски успео да повеже ове две године. До данас су објављена четири броја то јест за три године 74 рада. Теме радова сконцентрисане су око питања: идентитета, статуса културе, смисла религије у Босни и Херцеговици и региону, друштвеним процесима, равноправности и разумевања односа према другом, као и истинског дијалога.

Главни и одговорни уредник часописа био је Желимир Вукашиновић. Секретарка уредништва Златиборка Попов-Момчиновић, а од трећег броја заменица главног и одговорног уредника, док је послове секретара уредништва од броја три преузео Вук Вучетић. Група лектора (Биљана Самарџић, Медија Мулахасановић-Ахмедић, Леонардо Момчиновић, Мерсиха Јусић, Ивона Бркић и Оља Јојић) била је ангажована на лектури и коректури текстова. Ликовно графичку опрему вршила је Марија Кубурић-Боровић. Технички уредник био је Властимир Пантић, а издавач Представништво Центра за емпириска ис-

---

² <http://www.diskursi.com/index.php>

траживања религије у Босни и Херцеговини. За штампање прва два броја часописа био је задужен „А дизајн“, а за бројеве три и четири „Добра књига“, Сарајево. Часопис је излазио у тиражу од 300 примерака све време. Издавање часописа финансијски су помагали Фонд отворено друштво Босна и Херцеговина и Амбасада Краљевине Норвешке у Сарајеву.

КОНЦЕПТ БИБЛИОГРАФИЈЕ

Анотирана библиографија часописа *Дискурси* садржи бројне истраживачке и аналитичке фазе: сагледавање проблема истраживања, дефинисање предмета и одређивање циља истраживања, као и методологије у изради библиографије, формирање листе библиографских извора и литературе, прикупљање и обраду грађе, класификацију и нумерацију записа и израду регистрара и уводне белешке.

Прикупљена библиографска грађа обрађена је применом Међународних стандарда за библиографски опис серијских публикација ISBD(CP). Притом, примењен је „скраћени“ библиографски облик описа.³ Континуирана нумерација обухвата све бројеве часописа односно 74 рада (записа). Распоред библиографских јединица извршен је према години објављивања грађе, а у оквиру исте године према хронологији излазности у часопису на писму на којем су објављене. Записи су формирани са књигом у руци (*de visu*), обједињени, класификовани и нумерисани. Континуирана нумерација обухвата све бројеве часописа. Пописани радови садрже следеће елементе: име и

---

³ Скраћење са 2 косе линије (//) где се изоставља назив часописа, његов ISSN број и ознака У: ...

презиме аутора, наслов члanka, годиште, број и стране. Сваку библиографску јединицу прати апстракт (сажетак или резиме).

Класификовани и нумерисани библиографски записи постали су претраживи израдом три индекса са циљем пружања што боље информисаности о пописаној грађи: *Индекс наслова*, *Индекс аутора* и *Предмейни индекс*. У *Ауторском рејисару* пописана су сва имена аутора чланака. *Рејисар наслова* обухвата све наслове радова азбучно распоређене, док *Предмейни рејисар* садржи појмове који ближе одређују садржај и тему рада. Сви регистри су сложени азбучним редом са упутним бројевима на одређену библиографску јединицу. Израдом регистра осветљена је садржина библиографије и омогућено претраживање библиографских записа по неком од унапред дефинисаних параметара.

О Светој Петки,

27. октобра 2019. године у Новом Саду

доц. др Милена Жикић
библиотекарка
Фармацеутски факултет, Нови Сад

DISKURSI:

razumijevanje vrijednosti življenja razlike

Časopis *Diskursi* je nastao iz namjere da se preispita koncept identiteta s ciljem da se obnovi doživljaj vrijednosti življenja razlike kao osnove za razumijevanje prirode društvenih procesa koji čine svakodnevnu stvarnost u Bosni i Hercegovini i regionu. *Diskursi* su, u tom smislu, pokrenuti kao časopis *susreta u razlici* pisma, čitanja, mišljenja, u razlici nauka, pogleda na svijet i doživljaja svijeta. Uostalom, već samim svojim pojavljivanjem, *Diskursi* su pokazatelj da je taj susret moguć. Četiri broja su objedinila tekstove autora iz Maribora, Zagreba, Beograda, Osijeka, Novog Sada, Banja Luke, Mostara, Sarajeva i Istočnog Sarajeva. Urednički odbor časopisa su činile kolege iz regionalnih različitih naučnih orientacija što nam je omogućilo da u svakom broju, iz različitih perspektiva, promislimo uslove koje obikuju našu društvenu zbilju. Bitna je, po nastajanju i objavlјivanje časopisa *Diskursi*, saradnja koju sam imao sa Zlatiborkom Popov-Momčinović, te Zoricom Kuburić i Centrom za empirijska istraživanja religije u Bosni i Hercegovini, kao što je od značaja bila i podrška Fonda za otvoreno društvo Bosne i Hercegovine i koordinatorke programa za obrazovanje u FOD-u BiH Dženane Trbić. Tema prvog broja časopisa je bila *Religija i identitet*, drugog *Multikulturalizam i strah od Drugog*, trećeg *Demokratija i kriza* i četvrtog *Vjera i sloboda*.

Izdvojiću, u ovom osvrtu, osnovni lični motiv kojim sam učestvovao u pokretanju časopisa, a, potom, i pisao za *Diskurse*. Pošao sam od uvjerenja da se pitanje o početku mišljenja, koliko se tiče njegova zasnivanja i njegovih granica, odnosi na neposredan egzistencijalni izazov, na njegovu odlučujuću mogućnost da odredi biće u neposrednoj izloženosti egzistencije prijetnji, strahu, bolesti, tragediji... I sada, naknadno, prepoznajem da, u ovom motivu, nije bila odučujuća briga za samo mišljenje, njime se, naime, ispostavila bitna zadaća mišljenja: briga za suživot i postojanje. A već su Ničevi riječi „Bog je mrtav“, sa kraja 19. vijeka, dramatično apelovali na značaj odsustva te brige i, pokazalo se, vjerodostojno odredile stanje savremene zapadne kulture koje zadire u same osnove naše egzistencije, a staje u jedno, posljedično, pitanje: Može li se naučiti živjeti u istoriji ili sa istorijom? (v. Ž. Derida, *Marksove sablasti*, Jasen, Službeni list CG, Nikšić, 2004, str. 11.) *Diskursi* su, imamo li ovo pitanje u vidu, angažman kojim se hoće apostrofirati značaj znanja koje ima konstitutivnu snagu da oblikuje dobar ljudski život. Mir, kao najveće ljudsko dobro, ovdje podrazumijeva sadržaj koji je uspostavljen kroz temporalnu prirodu i granice ljudskog saznanja, ali i kroz domete kulture, u ovom slučaju konkretno: kroz snagu mišljenja i jezika. U istorijskoj činjenici da (sa)znanje kasni evidentira se nemogućnost promjene prošlosti, ali se, i preko saznavanja porijekla tragičkog iskustva ljudskog postojanja u vremenu, koliko i kroz kritiku ideologije, tehnicizma i svakodnevnog mišljenja, ovdje kanio prepoznati kapacitet nauke iz koga će se, potencijalima mišljenja i jezika, imperativ suživota sagledavati kroz razumijevanje smisla dijaloga, ujedno nužnosti i ljepote razlike.

Prepoznajem četiri teškoće sa kojima se, u procesu toga razumijevanja, susrećemo: 1. Istorijografija je sklona njegovati model posredovanja koji, oslonjen na iskustvo nemirenosti, akomodira revanš kao opciju iz koje će se, potom, i naučno legitimizirati ekspanzija (zakašnjelih) humanističkih programa i ideologija

pomirenja. Pred nama ostaje izazov: kako oprostiti neoprostivo? 2. Razvoj saznanja istorije kroz strategije revidiranja prošlosti vodi, preko kulturnih politika identiteta, postavljanju apsoluta imitacije ili, može se i tako reći, mimetičkog odnosa prema prošlosti. Ovaj apsolut razotkriva operativnost nauke u njegovanju racionalnosti kao poslušnosti društvenoj hijerarhiji i cilju koji se istorijski mora opravdati. (v. M. Horkajmer, T. Adorno, *Dijalektika prosvjetiteljstva*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1974, str. 143.) U tome smislu, nauka se parcijalno razvija kao rejon nacionalne ekonomije. 3. Istorija, kao pozitivna nauka, utoliko nije dovela do raskrinkavanja zabluda istorije i fatalnih strategija identifikacije sa simbolom koje proizvode smrt, pa je zato osnovno svojstvo saznavanja istorije kasni pacifizam. U kontekstu istorije Zapada, vrijedi se, onda, zapitati: u kojoj je mjeri Hegelov apsolutni idealizam zakasnio ili samim tim, kao konačni pacifizam, došao na „kraju istorije“? Jednako: u čemu je, i nakon svega, evidentna neophodnost i mogućnost (sa)znanja smisla vremena i svrhe istorije? Na koncu: 4. Može li se drugome posredovati ono što nije u njegovom neposrednom iskustvu ili ono čega sam nije bio svjedok?

U osjećanju da smo zadržani u raskolu interpretacija i revidiranju prošlosti, preko *Diskursa* sam tragao za jednim drugačijim načinom posredovanja učenja vrijednosti življenja razlike, a koji se odnosi na raskrinkavanje fantoma, utvara, svega onoga što nije ni pojavljivanje ni isčezavanje, a jeste mehanizam fatalne identifikacije sa simbolima koji, u istoriji, proizvodi nasilje i smrt. Kriza je, u poznosti zapadne kulture, proizvodno stanje društvene stvarnosti, jednako i bitni činilac i produkt (post)industrijog društva, konstanta globalne manifakture utvara, fantoma prijetnje, opseg virulentnog. Bez pozitivne nauke, realitet ove neprestane invencije ne bi bio moguć. Ličnu krizu, implicitno, tretira farmaceutska industrija; kolektivnu krizu (koja, u demokratskom društvu, navodno, više nije klasna, nego nacionalna) oblikuje su-dejstvo terorizma i siste-

ma kontrole; socijalnu krizu reprodukuju demokratski stilizirane etno-metamorfoze i neo-anarhizam: post-metafizička kompilacija simboličkog pražnjenja neo-ljevice i neo-desnice; a globalnu krizu intenzivira prijetnja nuklearnog rata ili katastrofe. U svemu tome, socijalna pravednost je zastupljena tako da svi imamo jednako pravo na isti san. U epohi, dakle, ekonomskog racionalizma, izvedeno scientizma i post-industrijskog materijalizma, pravednost je zadovoljena na idealističko-romantičarski način. Pred paradoksom ovim, u apsolutnoj realnosti protetičkog jedinstva jave i sna, stoji i moj polazni motiv, a koji je, proizведен krizom, ostao zahvaćen citatom iz *Marksovih sablasti* (Ž. Derida, op. cit.): „htio bi najzad naučiti da živim“. Angažman preko *Diskursa* je svjesni odabir koji se ne čini zato što pretenduje da bude epohalan ili uopšte nezamjenjivo bitan, nego zato što je, na ličnom planu, zaista bio vrijedan pokušaja.

U Beogradu, 5. 4. 2020. godine

prof. dr Želimir Vukašinović
Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu

O DISKURSIMA

Časopis *Diskursi (Društvo religija kultura)* predstavlja je integralni deo istoimenog „projekta“. Reč projekat na žalost u našem kontekstu i kontekstima ima pežorativno značenje. Nama iz humanističkih i društvenih nauka se često prebacuje da je „pravi“ projekat napraviti put, zgradu ili fabriku, a da je sve ostalo nekakvi virtualni svet intelektualnog „trabunjanja“ bez „merljivog“ učinka.

Na takve tvrdnje mogu ponuditi svoj odgovor koji naravno nije konačan u smislu da ima diskurzivni završetak. On je nastao iz ovog i brojnih drugih iskustava da je nekad teže okupiti ljude oko neke plemenite ideje nego poredati cigle koje čine jednu zgradu. Pogotovo što nemamo cilj da je završimo i uobličimo, već da ona bude stalni proces susreta, dijaloga i dekonstrukcije zdravorazumskog gledanja na stvari i gotovih istina koje nam se stalno serviraju.

Da su *Diskursi* predstavljali jedan takav stalni susret koji se i sad nastavlja predstavlja činjenica da su za njega pisali i akademici, redovni i vanredni profesori, docenti a dobrim delom i asistenti koji su svoj razvojni put prepoznali i kroz učešće u ovom našem poduhvatu a koji i dalje na različite načine čuvaju i neguju ove uspostavljene kontakte. *Diskursi* nisu žeeli da robuju od brojnih hierarhija uključujući i one akademske pa su otvorili svoja vrata i za studente/kinje i za ljude iz tzv. nevladinog sektora. Za *Diskurse* su pisali ateisti, agnostici i vernici, oni iz tradicionalnih verskih zajednica i iz drugih denominacija. Dolazili su sa različitih univerzיטה iz Bosne i Hercegovine i regije. Adresirali su bitne teme iz ugla filozofije, religije/teologije, sociologije, politikologije, psihologije,

komunikologije. Na taj način se izgradila jedna interdisciplinarna mreža susreta a nisu zanemarene i aktivnosti koje su upriličile druge organizacije i o kojima se pisalo u formi prikaza. Ukaživalo se i na doprinos naučnika/ca sa prostora bivše Jugoslavije koji nisu više sa nama u biološkom smislu, pa su i na taj način šireni horizonti ovog diskurzivnog angažmana.

Na ovim diskurzivnim temeljima organizovane su i druge aktivnosti kao što su susreti *Mladih naučnika u dijalogu*, uz podršku Fondacije Konrad Adenauer Stiftung o čemu se u Diskursima pisalo. Proširivala se mreža saradnje sa različitim fondacijama, na osnovu početne podrške Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina kojoj dugujemo posebnu zahvalnost. Naučni radovi i štampa izdanja časopisa nisu bila sama sebi cilj, već su bili obogaćeni susretima i okruglim stolovima i zavredili su i medijsku pažnju.

Kao neko ko je koordinirao ove brojne aktivnosti, želim da iskazim zahvalnost svima koji su ovome doprineli. Od predsednice organizacije, urednika, redakcije, autora/ica, do onih koji su radili na prelomu, lekturi, stampi i tehničkim zadacima. Red ovih koji su navedeni može biti i obrnut, jer svačiji doprinos predstavlja nešto izuzetno. Iako je reč o još uvek nedovršenom zdanju, ovaj poduhvat to i nije trebao da bude. On je stalni put, život, susret, u našoj normalnoj svakodnevničici, vanrednom stanju i izazovima koji su iza nas i onih koji nas čekaju...

U Sarajevu, 5. aprila 2020.

prof. dr Zlatiborka Popov-Momčinović
Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

БИБЛИОГРАФИЈА

Tog. 1, бр. 1 (2011)

1. ЦВИТКОВИЋ, Иван

Religija i identitet / Ivan Cvitković // God. 1, br. 1 (2011), str. 11-26.

- *Raznolikost religijskih identiteta. Ime i identitet. Odjeća i identitet. Konfesionalni identitet. Simboli religijskog identiteta. Jezik i religijski identitet. Obitelj i religijski identitet. Migracije i religijski identitet. Odnos prema raznolikostima. O toleriranju identitetskih raznolikosti. Je li moguć „globalni“ religijski identitet? Ponešto o ateističkom identitetu.*

2. ГРУЈИЋ, Данијела

Religijski identitet i država / Danijela Grujić // God. 1, br. 1 (2011), str. 27-37.

- *Dvadesetovekovno potiskivanje tradicionalnog liberalno-demokratskog koncepta dostojanstva „slepog-za-razlike”, vodenog, takođe, borbom protiv političke diskriminacije, sledilo je diferencirani politički tretman kolektivnih identiteta. Pri tome su za osnovne neprijatelje istaknuti prisilna asimilaci-*

ja i homogenizujući identitet, te su se u središtu pažnje našla manjinska prava u multikulturalnim i polietničkim državama. Tako pitanje poštovanja principa multikulturalnog građanstva i doslednog uspostavljanja korpusa grupno-direfenciranih prava postaje danas jedno od ključnih u analizi karaktera i razvijenosti savremenih demokratskih država. U potpuno izmenjenom epohalnom kontekstu, religijski identitet se sada našao u okruženju slobodno formiranih i priznaja željnih pojedinačnih i kolektivnih identiteta savremenog čoveka. Ponovna gradnja aktivne društvene uloge čoveka, na bazi religijskog identiteta, suočava se sa zahtevima multikulturalne pravde i tolerancije shvaćene u najširem smislu upoznavanja, poštovanja, prihvatanja i priznanja različitih religijskih i drugih kolektivnih identiteta savremenog čoveka. Prema tome, religijski identitet pripada sferi savremene autentičnosti ličnosti, te može, ali ne mora, biti deo njene privacije. Nапротив, može biti čak i osnova njegove društvene promocije.

3. ЛАСИЋ, Миле

Na rubu razuma! / Mile Lasić // God. 1, br. 1 (2011), str. 39-58.

- *U ovom se filozofsko-etičkom i politološkom eseju traga za odgovorom šta se desilo s idejom prosvjetiteljstva u modernom dobu? Autor želi reaktualizirati Kantovo genijalno pozivanje kritike religije i teorije mira u potrazi za ključnim etičkim i političkim odgovorima na izazove suvremenog svijeta. Pri tomu ne ostavlja dvojbe da je za Kanta Bog u svoj njegovojo kompleksnosti izuzetno važan, ali ne i jednoznačan pojam. Posve je druga stvar što je mnogima danas Kanto „postuliranje Boga“ (Geier) osnova za tvrdnje da „ne-*

ma morala bez Boga“. U isto vrijeme, kardinal dr Karl Lehman tvrdi da bi se moralo sa „svježom hrabrošću“ pristupiti propitivanju Kantove kritike religije! Poseban uklon ovog eseja je vidljiv u reaktualizaciji ideja Kantovog preteče po imenu Pierre Bayle, za čije se ime s razlogom veže filozofija tolerancije. Bayleove ideje su i danas poticajne kako bismo mogli raspoznati one koji „borbu protiv drugih religija ili nevjernika vide kao znak pobožnosti“, uostalom to i tako tvrdi i ugledni njemački istraživač europskih ideja dr Rainer Forst, pa je u tomu smislu Pierre Bayle naš suvremenik, a njegova borba od prije 300 godina i „naša borba“. U krajnjem se i radi o tomu kako danas prakticirati toleranciju kao vrhovni princip međusobne ophodnje i na unutarnjem i svjetskom planu. U tom je smislu logično pozivanje na projekt svjetskog ethosa, koji po dr Hansu Küngu stoji u službi svjetskog razumijevanja između religija s ciljem zajedničkog ethosa čovječanstva, ali koji ne treba zamijeniti religije. O tomu se u biti i radi u idejama izloženim u predavanju Helmuta Schmidta u „Zakladi za globalnu etiku“ („Stiftung Weltethos“) na Sveučilištu Tübingen, koje u Lasićevom prijevodu i obradi uspostavljaju poželjnu vertikalnu ponašanja prosvjećenih političara...

4. ОБУЧИЋ, Енгин

Levinas: blizina koja konstituiše / Engin Obučić // God. 1, br. 1 (2011), str. 59-72.

- *Reagujući na ekonomiju koja razmišljanje zatvara u sistem interakcija, Levinas nas poziva da razmotrimo ono što pretodi sistemu. Naime, Levinas je usmjeren ka čistom iskustvu kojim postaje svjestan alteritetata ili misteriozne blizine dru-*

ge osobe čije ishodište nije dio sistema, već se nalazi izvan njega. Činjenica da Drugi prethodi sopstvu, da polaže pravo na rodove Zemlje i da time dovodi u pitanje singularnost sopstva, predstavlja oblik etičkog iskustva kojim Levinas doživjava svoju sopstvenu odgovornost. Ne čudi stoga da u Dručcije od bivstva ili s onu stranu bivstvovanja Levinas koncipira sopstvo u kontekstu „blizine“ (proximité, proximity) Drugog. Levinas smatra da egocentrična samokoncepcija subjekta adekvatno ne objašnjava formaciju odnosa, jer ne uzima u obzir prvenstvo osobe koja je prva na sceni. Kada se prvenstvo prvog na sceni uzme u razmatranje, budući da prethodi svijetu sa kojim se identifikujem i koji konstituišem, tada blizina budi sopstvo iz samozainteresovanog spektakla i oganičenog samoposmatranja. Buđenje iz svijeta namijenjenog samo meni, zbog svoje dubine, predstavlja tešku traumu za sam ego koja, predhodeći svijesti, ukazuje egu da nije koncipiran kao radikalno samoprisustvo, kao singularno ja, već kao sopstvo raščlanjeno na blizinu Drugog i drugačijeg. Prema Levinasovoj definiciji blizine, umjesto geometrijske distance, riječ je o subjektu koji se približava svojim privilegovanim prvenstvom u svijetu. Ovo približavanje je starije od a priornosti, prethodi stvaranju, te dovodi u pitanje lični egoizam i samoprisustvo. Biti stariji od a priornosti znači da Drugi uslovljava i oblikuje cjelokupno iskustvo sopstva konstituišući time njegove etičke koordinate. Raščlanjeno blizinom Drugog, iskustvo sopstva više nije singularno, već odnosno.

5. ВУКАШИНОВИЋ, Желимир

Razlika, religija i kulturna politika identiteta / Želimir Vukašinović // God. 1, br. 1 (2011), str. 73-79.

- *Pitanje o religiji se u radu postavlja kao pitanje o ideji izbavljenja, te mogućnosti mišljenja razlike u mjeri u kojoj je za-državanjem kulturne politike u traumi identiteta uspostavljena paradigma (novo)nacionalne svijesti. De(kon)strukcijom identiteta ka smislu i vrijednosti razlike nastoji se prevazići: 1. insistiranje na konstituciji identiteta iz njegove autentično-sti i originalnosti, i 2. zasnivanje kulturne politike identiteta preko geopolitičkog lingviranja logosa u čijoj se funkciji us-postavlja vladavina dominantnog diskursa i zadobija mjerilo i sud o društvenoj stvarnosti.*

6. ЛУЧИН, Ита

Ostvarivanje identiteta u individualizmu Sörena Kierkegaarda / Ita Lučin // God. 1, br. 1 (2011), str. 81-94.

- *Devetnaesto stoljeće je razdoblje najveće političke i filozofske pobune protiv tradicije, posebno one u kršćanstvu i one koja se odnosi na filozofski sustav, odnosno temelje Hegelove objektivne idealističke misli. Ovaj rad je specificiran Kierkegaardovim stadijima na životnom putu koje svaki čovjek u naporu da dostigne svoj identitet nužno mora proći. Kroz estetički, etički i religiozni stadij pokušava se objasniti što znači neizvjesnost, neposrednost i analogno tome čovjek koji je izvan samog sebe, kad ga nijedan sustav više ne može vratiti gdje uistinu pripada. Estetika ga udaljuje od izbora, etika ga tjera na izbor, a religiozni stadij ga apsurdnim skokom dovodi do punine. Svi egzistencijalisti, zajedno s Kierkegaardom, za izlaganje svojih ideja koriste forme romana, drama i dnevnika izbjegavajući tako apstraktne i strogo znanstvene forme. Zbog takvog njihovog odabira u ovom radu korištena je metoda indukcije, analize i komparacije uz*

dodavanje adekvatnog kroja iz glazbene umjetnosti, grčke mitologije i biblijske alegorije određenim dijelovima teksta koji su takvu digresiju radi svoje jasnoće iziskivali. Cilj rada je bio pokazati da nijedan filozof prije Kierkegaarda nije jače osjetio nesavladivi bezdan između praznih općosti sustava i konkretnog realiteta čovjeka i to realiteta koji je uistinu egzistencijalan i mučan, a ishod mu je jedna kompletna individua.

7. ПОПОВ-Момчиновић, Златиборка

Diskursi u feminističkoj teologiji: oblici de(kon)strukcije rodnih identiteta – hrišćanska(e) perspektiva(e) / Zlatiborka Popov-Momčinović // God. 1, br. 1 (2011), str. 95-110.

- *Feministička teologija predstavlja značajan teorijsko-praktični izazov preovladavajućoj tradiciji kada je reč o mestu i položaju žene u crkvi i društvu. Nastala na marginama zvanične vere, ona nudi novu senzibilnost i versku spiritualnost koja rađa utehu i nadu u pravedan život na zemlji i večni život na nebu. Ona postaje aktuelna i na našim prostorima u radu naših prvih feminističkih teologinja, koje na specifičan način mire svoj verski i sekularni identitet svojim kritičkim građanskim angažmanom oplemenjenim verskim žarom u stvaranju društva slobodnih i jednakih.*

8. МУШИЋ, Лејла

Feministička teologija kao novum u afirmaciji religioznog identiteta žene / Lejla Mušić // God. 1, br. 1 (2011), str. 111-130.

- *Identitet u svojoj polaznoj osnovi znači biti jednak samom sebi, odgovarati sebi, i u tom smislu je moguće razlikovati socijalni identitet i samoidentitet. Intersekcija roda, religije i identiteta, posebna značenja dobija nastankom savremene discipline u okviru religijskih interpretacija koja je nazvana feministička teologija. Cilj ovog razmatranja je ustanoviti smisao i značaj, konsekvence nastanka feminističke teologije na afirmaciju religijskih identiteta, posebno identiteta žene. Sa stanovišta rodnih studija, feministička teologija utječe na kreiranje i razvijanje drugačije perspektive u odnosu na tradicionalnu, patrijarhalnu sliku religije te pruža mogućnost da se obuhvate paradigme koje dopuštaju ravnopravan status žena i muškaraca u društvu. U tom smislu, neophodno je komparirati položaj žena u judaizmu, islamu i kršćanstvu kao monoteističkim religijama, ali i zenbudizmu, konfučijanizmu i taoizmu kao religijskim frakcijama ili politeističkim religijama. Neophodno je osvrnuti se na imena značajnih autorica u polju svih religija kako bi se time, u području religije – kao najkonzervativnijeg mesta za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, pružila mogućnost novog i drugačijeg stajališta.*

9. ТЕШИЈА, Јулијана

Paradigma Eve / Julijana Tešija // God. 1, br. 1 (2011), str. 131-138.

- *Rad se bavi ženskim identitetom kroz analizu paradigmе prve žene, Eve. Osnovna teza rada jest da je ženski identitet određen Evinom paradigmom i to dvojako. On je slika o grešnoj Evi odgovornoj za propast zemaljskoga raja, čime se snažno pozicionira ne samo položaj, već i uloga i odnos prema ženi u društvu današnjice (i to istovjetnom snagom kao i stolje-*

ćima prije). Isti se koristi i kao osnova za prikazivanje dva-ju konstruiranih svjetonazora, tradicionalno patrijarhalnog i radikalno feminističkog, koji pretendiraju objasniti zbilju ali bez želje za preispitivanjima i bez otvorenosti za promje-ne. Rad također, nudi moguće rješenje: izlaz iz sukobljava-nja ovih „slika“ pronalazi se u otvorenosti identiteta kao ta-kvog pred „zadanim stvarnostima“ i u transcendenciji bilo koje date kulture.

10. ШЕТА, Ђермана

Pokrivanje muslimanki u Evropi – izazov konceptu univerzalnih ljudskih prava. Koliko je ličan nečiji lični iz-bor? / Ђермана Шета // God. 1, br. 1 (2011), str. 139-150.

- *Rad se bavi normama ljudskih prava u odnosu na „hidžab“ ili „maramu“, kada je muslimanke nose kao odraz primjene vjerskih, islamskih propisa te primjenom tih prava u praksi u Evropi. Rad analizira osnovne propise ljudskih prava i pro-pituje njihovu „univerzalnost“, kao i kriterije prema kojima se usvajaju propisi kojima de facto samo muslimankama za-branjuju školovanje ili zapošljavanje. Također, analizira utje-caj predrasuda i neznanja na (ne)toleranciju prisutnu u od-nosu na ovo pitanje, kao i duboko ukorijenjene stavove o mu-slimankama kao potlačenim, nesamostalnim ženama koje je bez razlike potrebno „osloboditi“. U posljednjem dijelu, rad analizira i reakcije muslimanki te eventualna kompromisna rješenja koja bi zadovoljila sve uključene strane.*

11. КРНЕТА, Драгољуб

Рефлексије породичне традиције на практиковање вјерских обреда / Драгољуб Крнета // God. 1, br. 1 (2011), str. 151-168.

- У раду се анализирају резултати емиријском истраживања моћућих рефлексија породичне традиције на однос појединаца према религији и практиковање вјерских обреда. Полази се од тоа да ставови формирани у породичној атмосфери моћу имати зајажсеније мјесима у објашњавању каснијег понашања појединца или група у друштву, с обзиром на то да врстом, смјером и интензитетом људских акција у великој мјери управљају њихови ставови, увјерења и вриједностима, који су формирани у широј социјалној средини и конкретној породичној атмосфери. Извјесно је, наиме, да припадање различитим социјалним групама са различитим идеолошким или пољским циљевима и оријентацијама (на и војним формацијама), одређеним социјалним покретима и великим друштвеним организацијама, не само да утиче на формирање социјалних ставова нећо омоћућава усавршавање разноврсних личних и социјалних односа према различитим друштвеним појавама. Истраживање је реализовано на узорку 2038 становника старијих од 18 година, са подручја сеоских, приградских и градских мјесних заједница у општинама Бања-лuka, Приједор и Граџишка. Начин избора и величина узорка омоћућавају извођење генерализација са +/- 2% ризика. Добијени резултати истраживања показују да су установљене статистички значајне разлике у односу према религији, вјеровању у постојање Бога, вјеровању у судбину између испитаника са различитом породичном пољском традицијом, као и у интен-

зиштешу юрактиковања вјерских обреда: юрактиковању молитве и юосића.

12. ПРАЛИЦА, Дејан

Идеолошки дискурс у божићним посланицама /
Дејан Пралица // God. 1, br. 1 (2011), str. 169-182.

- *Православни верници овој Божића (7. јануар 2011. год.) били су у могућносћи да њослушају/ћрочишћају неколико божићних њосланица или њорука које су им упутили Ја-шијарх са свим епискотима Српске православне цркве, новоизбрани, али и смењени епискоти рашико-ћризренски. Циљ овој рада је да се њровери у колико мери дискурс савремених црквених њосланица садржи актиуелне идеолошке елементе, у овом случају смену једног епискота и његове даље активности. Посланицу њосмаштрам као њисмену њоруку верској поглавара свештенству и верницима која делује у одређеном контексту одражавајући њоплитичке, социјалне и културне аспекте њренућка у коме је њисана. Методе које сам користио у анализи су квалиштативна анализа медијске дискурса, као и компаративна метода анализе садржаја љијарха српског Иринеја Гавriloviћа и Сabora епискота Српске православне цркве, Божићне њоруке новоизбраног епискота рашико-ћризренског Теодосија Шибалића и Божићне њосланице смењеног епискота Артемија Радосављевића, како он сам себе назива, „епискота рашико-ћризренског у ејзују“.*

13. ФЛЕРЕ, Сепреј

Sporovi oko organizacije verskog života u Sloveniji / Sergej Flere // God. 1, br. 1 (2011), str. 183-192.

- *U radu se razmatraju ideoološki aspekti sporova oko institucionalizovanja religije u Sloveniji od 1991. Analizirana su zakonska rešenja i predlozi, presude Ustavnog suda i druga mišljenja. Do izraza dolaze stavovi koji pogoduju i koji se protive interesima Rimokatoličke crkve. Sada važeći Zakon o verskoj slobodi (2007) je u značajnim odredbama poništen od strane Ustavnog suda, sa utemljenjem da ne obezbeđuje dovoljno versku slobodu i odvojenost crkve od države. Priprema se zakonsko rešenje koje je protivno hegemoniji dosad skoro isključive veroispovesti i njene organizacije. Od strane vlade se predlaže rešenje koje proizilazi od shvatanja da je sloboda svesti osnova i regulisanja slobode vere i organizacije verskog života. Ukinula bi se privilegovanost registrovanih verskih zajednica, a registracija sasvim deformatizovala i poverila organu koji se bavi registracijom preduzeća i udruženja.*

14. ЗУБЕР, Весна

Komunikacija, mediji i religijske zajednice u BiH / Vesna Zuber // God. 1, br. 1 (2011), str. 193-202.

- *Religijski sadržaji u programskim šemama javnih servisa nisu svakodnevno zastupljeni. Svoj dio medijske pažnje dobijaju u sedmičnim emisijama, a dnevno se tretiraju samo u vrijeme vjerskih praznika - Božića, Vaskrsa ili Ramazana. Masovni mediji su religiji dali mogućnost novog predstavljanja, utkali novu dimenziju djelovanja. Omasovljavanjem su je učinili jedinstvenim i posebnim.*

nila dostupnom svim slojevima društva, ali medijskom predstavljanju nedostaju emisije koje će religiju u svijesti ljudi inkorporirati kao sastavni dio života, a ne tretirati je kao izdvojenu društvenu pojavu. Antagonizam na relaciji vjerske zajednice – masovni mediji produbljuje uzajamno nepovjerenje i nedovoljno razvijena svijest kod predstavnika religija da mediji nisu konkurenca religiji i da se ovaj odnos mora posmatrati kao odnos partnera i saradnika. Mediji bi trebali potencirati međureligijski dijalog i uvažiti činjenicu da bosanskohercegovačke narode povezuje vijekovna istorija suživota.

15. КУБУРИЋ, РАТКО Т.

Uloga medija u formiranju identiteta religijski drugog u Bosni i Hercegovini / Ratko T. Kuburić // God. 1, br. 1 (2011), str. 203-216.

- *U ovom radu prikazana je analiza sadržaja dnevnih listova Glas srpski (Glas Srpske) i Dnevni avaz u vremenskim sekvencama između 2000. godine i 2002. godine. Analizirani su svi tekstovi koji se direktno i neposredno odnose na verski život i rad sva tri konstitutivna naroda koji žive na prostoru Bosne i Hercegovine. Cilj ovog istraživanja jeste da se vidi koliko pomenuti mediji na ovim prostorima šire pozitivne ili negativne ideje, poruke, vesti o sebi i svojima i o onim drugim i drugčijim, i kako te raznorodne medijske poruke utiču na izgradnju i učvršćivanje sopstvenog identiteta, kao i identiteta i slike religijski drugih.*

16. НИКОЛИЋ, Зоран С.

Pluralnost i kriza kolektivnih identiteta / Zoran S. Nikolić // God. 1, br. 1 (2011), str. 217-231.

- *Kritička analiza konstruisanja kolektivnih identiteta u tranzitnim procesima i njihov odnos sa personalnim identitetima, kao i uslovi objektivne ali i interesno projektovane krize identiteta, centralna je tema rada. Pluralnost identiteta oscilira od svojevrsne vrednosti i bogatstva, do teskoba koje mogu ishoditi u dramatične opozitive i sukobe. U vremenima društvenih previranja, kriza personalnih i kolektivnih identiteta se, prevashodno, javlja u njihovom identifikacionom lutanju i nesnalaženju, kao i u pogrešnom uobličavanju. Skupa sa neuređenim društvom, opterećenim tranzitnim problemima, ovaj fatum obezbeđuje povoljan ambijent instrumentalizacije i manipulacije kolektivnim identitetima. Kriza identifikacija se lako pretvara u suprostavljanje i konflikt. Procesi modernizacije i globalizacije ne ometaju konstituisanje identiteta, nego se jednim delom globalizacija i gradi na jasnoj identifikaciji društvenih celina.*

17. ТАУБЕР, Елијас

Jevreji kao nerazdvojni dio razvoja privrede i kulture u Bosni i Hercegovini / Elijas Tauber // God. 1, br. 1 (2011), str. 233-248.

- *Istorija privrede Balkanskog poluostrva, a posebno Bosne – o kojoj je uglavnom ovdje riječ, bila bi nepotpuna bez naročite pažnje na ulogu Jevreja u njoj. Kad se govori ili piše o bosanskim Jevrejima prvenstveno se spominje privredno pitanje, kojem se pridaje najveća važnost i značenje, a nepraved-*

no zaboravlja doprinos Jevreja u kulturnom, urbanom i drugom razvoju Bosne i Hercegovine. Jak priliv Jevreja (Sefarada) u balkanske zemlje, koje su tada bile pod osmanskom vlašću, javlja se krajem XV vijeka, poslije izgonu Mavara iz Španije. Veliki dio jevrejskih familija, koje su sa sobom ponijele ključ iz Španije, odlučio je da za svoje utočište izabere Bosnu – odnosno Sarajevo, gdje će 1565. godine osnovati i Jevrejsku opštinu. U okviru nastalih demografskih promjena, uz domaće Sefarde koji su uz srpske trgovce do 1878. godine bili glavni reprezentanti bosanskohercegovačke spoljne trgovine i glavni zajmodavci, stižu i Jevreji iz Monarhije – Aškenazi. Uopšte, Jevreji u Bosni čine takvu zajednicu koja raspolože sa svim i najrazličitijim zanimanjima, za razliku od jevrejskih zajednica na zapadu gdje pojedina zanimanja upravo pate od prezastupljenosti dok u ostalim zajednicama Jevreji ni nemaju svojih zastupnika. Među bosanskim Jevrejima ima svih zanimanja: od advokata, ljekara, činovnika, pa do bojadžije i hamala – sve socijalne klase i sva zvanja su zastupljena. Sav privredni, kulturni i uopšte društveni jevrejski aktivitet u Bosni i Hercegovini bio je neodvojiv od onih istorijskih uslovljenosti koje su se ticale svih naroda našeg područja. Nesumnjiivo je, naime, da su Jevreji u Bosni i Hercegovini vijekovima stvarali neke elemente osobene kulture i da je ta kultura, bila i ostala, integralni dio naše opšte baštine.

18. ЛЕВИЧНИК, Андреја

Izgradnja religijskog identiteta kod mladih / Andreja Levičnik, Jelena Krljaš // God. 1, br. 1 (2011), str. 249-254.

- *Izgradnja religijskog identiteta kod mladih je nezaobilazna tema u našem društvu, koje je sticajem istorijskih okolnosti*

i tradicionalnih uticaja duboko religiozno. Bosna i Hercegovina je prostor na kojem gravitiraju tri najuticajnije mono-teističke religije: hrišćanstvo (pravoslavlje i katoličanstvo), islam i judeizam. Zato ne treba da čudi to što se građani BiH ne dijeli samo prema nacionalnoj, već i prema religijskoj pripadnosti. Cilj ovog istraživanja je da utvrdimo koji faktori utiču na izgradnju religijskog identiteta kod mladih. U potrazi za najnovijim podacima, sprovele smo anketu među maturantima Srednjoškolskog centra „Pale“ u Palama. Zahvaljujući učenicima koji su učestvovali u anketiranju (Uzorak – 90 ispitanika; 59 ženskog i 31 muškog pola.) došli smo do određenih rezultata i zaključaka izvedenih na osnovu njih, a koji su predstavljeni u daljem tekstu. Kako je za izgradnju religijskog identiteta i osnovna škola izuzetno važna, jer djeca tu stiču, možda ne prva, ali sigurno, nova znanja o vjeri uopšte, razgovarali smo i sa nastavnicom Vjerou nauke u Osnovnoj školi „Pale“. Važno je još napomenuti da smo, kao što se vidi iz priloženog, svoje istraživanje obavili na teritoriji opštine Pale.

19. МУЈКИЋ, Асим

Više od religije, manje od nacije: Prikaz knjige Dine Abazovića, *O religijskom i političkom / Asim Mujkić // God. 1, br. 1 (2011), str. 255-258.*

- *Knjiga Dine Abazovića *O religijskom i političkom* sastoji se od petnaest eseja, jednog predavanja te pet prikaza knjiga nastalih tokom prve decenije ovog stoljeća. Ona u cijelosti predstavlja svojevrsno ogledalo ključnih dilema s kojima se susretao svaki kritički nastrojen građanin BiH koji bi se upustio u avanturu promišljanja domaće društveno-političke*

stvarnosti. Takoder, knjiga sadrži i jedan poseban kuriozum, a to je razgovor s jednim od najvećih filozofa protekloga stoljeća – s profesorom Richardom Rortyjem, o temi oživljenja religijskog diskursa u javnoj sferi što ovu knjigu čini dodatno dragocjenim dokumentom.

20. ЦВИТКОВИЋ, Иван

Je li moguća sociologija pravoslavlja / Ivan Cvitković // God. 1, br. 1 (2011), str. 259-266.

- Nakon *Sociologije religije Slobodana Jovanovića* (ponovo je tiskana u Jovanovićevim sabranim djelima 1990) i *Uvoda u sociologiju religije Slobodana Žarkovića* (1945), u Srbiji je nastalo zatišje u ovoj znanstvenoj oblasti koje je trajalo sve do pojave knjige Vuka Pavićevića *Sociologija religije s elementima filozofije religije* (1970). Sredinom 70-ih godina prošlog stoljeća teško je bilo u Srbiji naći osobu koja se bavila sociologijom religije i sociološkim istraživanjima religijskog života pravoslavnih (i vjernika uopće). Dolaskom u Srbiju Esada Ćimića i Đure Šušnjića, otvaranjem postdiplomskog studija iz ove oblasti, educiraju se mlađi kadrovi koji danas daju zapažen doprinos razvoju sociologije religije (D. Đorđević, M. Blagojević, M. Vukomanović, Z. Kuburić, D. Gavrilović...). Osnovano je i udruženje za znanstveno proучavanje religije (JUNIR, Niš). Posljednjih dvadesetak godina navedeni i drugi autori objavili su više knjiga i zbornika s područja sociologije i politologije religije. Jedan od njih objavljen je sredinom 2010. godine pod nazivom *Mogućnosti i dometi socijalnog učenja pravoslavlja i pravoslavne crkve*. Da se podsjetimo: pravoslavni čine 5,4% svjetske populacije (gotovo polovina otpada na pravoslavne u Rusiji).

21. ПОПОВ-Момчиновић, Златиборка

Sekularna država i pluralno društvo – osvrt na okrugli sto u organizaciji Foruma građana Tuzle / Zlatiborka Popov-Momčinović // God. 1, br. 1 (2011), str. 267-270.

- *U organizaciji Foruma građana Tuzle u Sarajevu je 22. I. 2011. održan okrugli sto pod nazivom „Sekularna država i pluralno društvo“, s ciljem kritičkog reflektovanja postojećeg stanja kada je reč o odnosu religije i politike u BiH, iniciranja dijaloga između aktera/ki civilnog društva, naučne javnosti, verskih zajednica i predstavnika/ca političkih stranaka radi predlaganja eventualnih rešenja kako da se poboljšaju i poprave postojeći aranžmani.*

22. ВИЛКНЕР, Забина

Obavezani na raznolikost: Fondacija Konrad Adenauer i međureligijski dijalog / Sabina Wölkner, Erdin Kadunić // God. 1, br. 1 (2011), str. 271-274.

- *Postoji li evropski identitet? To pitanja postavlja se pred brojne angažirane građane i građanke Evropske unije. Jedna stvar ovdje je jasna od samog početka: evropski kontinent ima bogato kulturno pamćenje: duboko ukorijenjena sjećanja, utjecaje i strano naslijede, ali i tešku zaostavštinu totalitarnih ideologija XX stoljeća. Evropa je još uvijek u potrazi za novim, zajedničkim identitetom, koje će se zasnivati na onome što je zajedničko, ali istovremeno dozvoljavati i različitosti.*

23. ЛАСИЋ, Миле

Od „multikulturalizma“ ka (post)sekularističkom (inter)kulturalizmu / Mile Lasić // God. 1, br. 2 (2011), str. 11-29.

- *U zapadnim društvima koje je dotakla ili oplemenila politička moderna nije ideja multikulturalizma mrtva, kako su neoprezno ustvrdili Angela Merkel, David Cameron and Co., nego je doživjela višestruke transformacije. Dosadašnji pristup fenomenu kulturološkog pluralizma u zapadnom svijetu podrazumijevao je, u osnovi, „pozitivnu diskriminaciju“ i nekonzistentno promišljenu useljeničku politiku. S druge strane, ideologija multikulturalizma, ili kulturološkog mnoštva, ukazuje se liberalnim ljudima i političkim subjektima smislenim odgovorom na tradicionalni nacionalni egoizam i ograničenja koncepta nacionalne kulture i nacionalne države. Takvim im se ona čini i danas – kada su se (ili upravo zbog toga što su se), umjesto kozmopolitskih društava na periferiji velikih zapadnoeuropskih gradova formirala nekomunicirajuća „paralelna društva“ – te dvostrukе oaze zazora i straha od gubitka temeljnih kulturoloških ozнака, nesposobne da shvate kako je u susretu kultura, religija i civilizacija šansa za međusobno prožimanje i obogaćenje. Potrebno bi bilo, dakle, i u (post)sekularističkom vremenu i u „postkolonijalnim društvima doseljenika“ (Habermas), s dozom hrabrosti i na (inter)kulturnalni i kozmopolitski način misliti ovovremene migracije i integracije. U društvima (pred)političke moderne (poput bosanskohercegovačkog) bi se iz „Tantalovih muka“ zapadnih useljeničkih društava moglo, pak, učiti kako izaći iz postojećih bezizlaza.*

24. ИВЕЗИЋ, Весна

Europska nova ksenofobija i mogućnosti interkulturalnog dijaloga / Vesna Ivezic// God. 1, br. 2 (2011), str. 31-47.

- *U procesu stvaranja Europske unije, kod dijela europske populacije javio se strah od gubitka etničkog identiteta uslijed slabljenja suvereniteta nacionalnih država i sve većeg priliva pripadnika drugih nacija i kultura, koji nikad prije nisu prebivali na prostoru Europe. Kod dijela europske javnosti stvorila se netrpeljivost prema pridošlicama, što je rezultiralo radikalizacijom europske političke scene, u smislu povećanja popularnosti desno orijentiranih stranaka, pa čak i do pojave ekstremističkih pokreta i grupacija. Može se govoriti o pojavi europske nove ksenofobije, koja se očituje tako da se svaka različitost doživljava kao prijetnja vlastitom opstanku. Otpori prema strancima, koji se povremeno pojavljuju i u vidu brutalnog nasilja, prikazuju se kao borba za očuvanje vlastite kulture. U tom ozračju su se, kao izraz traženja izlaska iz krize, pojavili i fundamentalistički stavovi. Prema strancima se sve više gomilaju predrasude i stvaraju stereotipi. U posljednje vrijeme aktualizira se i pitanje identiteta, te pravo na različitost, koje se pojavljuje u obliku demokratskog prava, političkog priznavanja razlika, što podrazumijeva osiguravanje istih uvjeta opstanka i razvoja svim kulturama koje se nalaze na tlu Europe. U procesu europskih integracija i proširenja europske zajednice, Europa se pojavljuje kao multikulturalna zajednica, što znači da se svim sudionicima moraju osigurati iste kulturne i društvene mogućnosti. Smatra se da je interkulturni dijalog od velikog značaja za uspostavljenje boljeg međusobnog razumijevanja između različitih kultura, što bi onda trebalo doprinijeti smanjenju napetosti u Europi, izazvanih prilivom etnički različitih grupacija.*

25. ФЕЈЗИЋ-ЧЕНГИЋ, Фахира

Danska blasfemija karikaturom ili kako uistinu razumjeti Drugoga / Fahira Fejzić-Čengić // God. 1, br. 2 (2011), str. 49-57.

- *Tekst je posvećen tzv. danskoj blasfemiji (i svakoj drugoj blasfemiji) o poslaniku Muhammedu a.s., u danskom dnevnom listu „Jyllands-Posten“, te na teorijsko-univerzalan način pokušava razložiti motive i ciljeve ovakvih javno-diskursnih istupa (koji postaju sve češća praksa koja pod krinkom slobode, a naročito slobode izražavanja, suštinski onemogućavaju razložan i ohlađen (raz)govor o prijeko potreboj odgovornosti u javnom prostoru) te prestanku zloupotrebe slobode izražavanja kao informacijskog i kreativnog čina homo sapiensa. Ovo je rijetka analiza profesije novinarstva – iznutra, ili tzv. supstancialna analiza pomoću aristotske primijenjene metode analize diskursa, na obaveznoj trijadi ethosa-pathos-logosa kao analizi simbola-značenja-smisla.*

26. ЈЕФТИЋ, Алма

Eutanazija (ne)tolerantnog uma: četiri ogleda o nametnutom Drugom / Alma Jeftić // God. 1, br. 2 (2011), str. 59-70.

- *Cilj ovog rada nije pružiti historijski osvrt na razvoj netolerancije, jer je standardna historija ona u kojoj se već pojavila separacija između nas i Drugog, razuma i ludila, prikrivši tako njihov pravi odnos. Prema Foucaultu, genealogija nije samo oblik historijskog istraživanja – ona ima i svoju etičku dimenziju. Mnogi naučni radovi su odraz neke vrste „pripadanja“: biti na „dobroj strani“, ili na strani delinkvenci-*

je, ludila, spola, djece itd. Stoga ovaj rad predstavlja pokušaj isključivanja mehanizama koji uzrokuju pojam dviju odvojenih strana, jer se samo tako dolazi na mjesto gdje „stvarni“ posao i historija počinju. Četiri ogleda o Drugom, razmatrana kroz psihoanalitičku prizmu Jacquesa Lacana i Sigmunda Freuda, nemaju svrhu buđenja prezira i moralnog revolta nego ukazivanje na nastanak jednog netolerantnog uma kroz mučenje, represiju i zatvaranje. Prevladavanje historijske netolerancije nije sadržano u bezuvjetnom prihvatanju, nego u „eutanaziranju“ netolerantnog uma i otvaranju prostora za približavanje bez nametanja. Zaključuje se da je naučiti ljubiti s mržnjom i prihvati ograničenja vlastite svijesti prvi korak ka ukidanju predrasuda i stigme. To je način na koji Drugi postaje nemetnuti bližnji, koji je još uvijek sposoban stvarati poeziju i prozu poslije Auschwitza.

27. ВЕРТОВШЕК, Ненад

Perspektive multikulturalnosti u globalnim promjenama i otuđenom društvu / Nenad Vertovšek // God. 1, br. 2 (2011), str. 71-86.

- *Globalne promjene u 21. stoljeću dobivaju takve razmjere da, uz nesumnjiv tehnološki razvoj, donose i otpor prema dominaciji i potčinjavanju „manje važnih“ kultura i zajednica. Multikulturalizam se često shvaća i kao prisilno spajanje i ukidanje kulturnih posebnosti. Otpor globalizmu pokazuje strah za vlastitu kulturu, ali i strah od druge kulture – otuđenje na globalnoj razini uzrok je i ksenofobiji jer čovjek kao stranca doživljava sebe, ali i druge ljudi. Digitalizacija svijeta i novi mediji često svode globalizaciju na uspon elita, masovnih medija i potčinjavanja drugih ljudi, kultura i zajednici*

ca. Moramo se usmjeriti na povratak tradicionalnim humanističkim orijentacijama te osnovnim principima tolerancije i razumijevanja drugih ljudi i kultura. Studija slučaja o Sjevernoj Irskoj jasno govori o uzrocima i posljedicama sukoba različitih vjera i kultura, ali i pokazuje kako nakon 40 godina nekadašnji najgori neprijatelji mogu postati prijatelji i surađivati u ime mira i mlađih generacija. Takvi susreti govorile i o mogućnostima za jugoistočnu Europu, s poviješću punom sukoba, mržnje i straha od Drugih. Globalizacija se mora razvijati kroz podjednako uvažavanje svih, jer ne postoje mali ili veliki narodi i kulture, već samo one s manje ili više pripadnika. Virtuelni svjetovi ne smiju biti uzroci novih oblika otuđenja, već oslobođanja čovjeka i njegove komunikacije sa sličnim ili različitim ljudima, povećanja njegove želje da se potvrđuje kao pojedinac, ali i prema različitim Drugima.

28. ОБУЧИЋ, Енгин

Žižek protiv barbarizma s „humanim licem“ / Engin Obučić // God. 1, br. 2 (2011), str. 87-94.

- Slovenski filozof Slavoj Žižek, poznat po svom provokativnom stilu i dvomislenoj retorici, opservira maskiranu formu „rasizma“, odnosno „starog barbarizma“, u okviru evropskog multikulturalnog društva. „Stari barbarizam“ se očituje u sve glasnijem odbacivanju proimigracijske politike koja prvobitno dolazi desno od centra, a zatim prelazi na uspješnu replikaciju u samom političkom mainstreamu. Budući da je takva pozicija neprihvatljiva, sekularne Evropljane Žižek provokativno podsjeća i konfrontira sa autentičnim „kršćanskim naslijedjem“ evropskog društva. Preciziranjem „nasljeđa“, o kojem Žižek referiše, u nastavku pokazujemo suštinsku

nepomirljivost „naslijeda“ evropskog društva i uznemirujuće obnove „starog barbarizma“.

29. ТОМИЋ, Станислав М.

О могућности разумијевања проблема мултикултурализма из угла Хегелове дијалектике / Станислав М. Томић // God. 1, br. 2 (2011), str. 95-102.

- *Oвај рад има за циљ да изнесе и оправда снагу да је Хегелова дијелектика од посебног значаја за разумијевање проблема мултикултурализма. Дијалектичка сирова разлике и идентитета коју налазимо у Хегеловој философији може бити од посебног интереса за истраживање овог проблема. Превазилажење разлика без њиховој укидања је сушигинска црта Хегелове дијалектике, оличене у појму Aufhebung. Намјера ауфора је да појам Aufhebung, а самим тим и Хегелову дијелектику, стави у концепт проблема мултикултурализма, при чему ће му на крају као примјер послужити идентитет мултикултурализма у Босни и Херцеговини.*

30. ЧУРКО, Бруно

Može li se multikulturalizam učiti? / Bruno Ćurko // God. 1, br. 2 (2011), str. 103-114.

- *Suvremena geopolitička zbivanja uzrokovala су nužnost teorijskog i praktičnog istraživanja i ustanovljavanja multikulturalnog društva. Multikulturalnost nije mogućnost, nego je nužnost budućeg življenja. Multikulturalno društvo podrazumijeva očuvanje i velikih i malih kultura, te njihov kvalitet-*

tan suživot. Prepreke na putu oživotvorenja multikulturalnog društva su velike. Radi toga je vrlo važno odgojiti i obrazovati nove generacije prema kulturi dijaloga, toleranciji i multikulturalizmu. Nove odgojno-obrazovne paradigme moraju u sebi sadržavati „učenje razmišljanja“. Uvježbavanje za kritičko mišljenje, odnosno „učenje razmišljanja“ kao način refleksije stvarnosti, od izuzetne je važnosti za obrazovanje novih generacija. Kvalitetnim kritičkim mišljenjem će nove generacije moći uvidjeti pogrešnost nagomilanih predrasuda prema drugome i drugaćijem, te će spoznati važnost vlastite i „tuđe“ kulture.

31. ДРАГАНОВИЋ, Селвира

Psihosocijalni aspekti instrumentalizacije straha u svrhu političke manipulacije / Selvira Draganović, Veli Draganović // God. 1, br. 2 (2011), str. 115-123.

- *Ovaj rad bavi se analizom straha sa aspekta socijalne psihologije. Diskutira se o osnovnim premisama korištenja utjecaja straha na fiziološke i misaone procese u ljudskom organizmu, radi postizanja političkih ili ekonomskih ciljeva. Dva osnovna aspekta na koja se, potom, diskusija usmjerava su, kao prvo: analiza načina i magnitude zloupotrebe straha s ciljem političke manipulacije u Bosni i Hercegovini, a kao drugo: poređenje instrumentalizacije straha u Bosni Hercegovini sa onim što se u tom smislu dešava u ostalim demokratskim društvima. Rad pokazuje da nema suštinske razlike u metoda korištenja straha u političke svrhe, a da se razlike manifestiraju u posljedicama i ciljevima.*

32. ПОПОВ-МОМЧИНОВИЋ, Златиборка

Vera, politika, Drugi – jedna analiza religijskog diskursa / Zlatiborka Popov-Momčinović // God. 1, br. 2 (2011), str. 125-138.

- *Komunikacijom putem svojih i drugih glasila, verske zajednice se uključuju u javni prostor, referiraju na različite društvene pojave koje smatraju značajnim i daju svoju viziju poželjne stvarnosti pozivajući se na suprematiju onozemaljskih vrednosti. Uključene na taj i brojne druge načine u javnu sferu, pitanja koja se dotiču neizostavno se tiču i Drugog, Drugih s obzirom da odnosi „mi-oni“ i dalje predstavljaju bitno mesto i odrednicu političkog života i „naše-njihove“ svakodnevnice, i da interakcija ovih odnosa dobija različiti smisao i značaj u različitim kontekstima, npr. od načelnog, apstraktnog prihvatanja drugog, pa do njegove konkretizacije, ne retko i banalizacije u kontekstu nekog pojedinačnog događanja, što je često i slučaj s obzirom na nerazjašnjene konflikte na ovim prostorima na koje se konstantno vrši osvrt (a koji se na taj način (polu)svesno produbljuju). Za potrebe ovog rada analizirali smo diskurs SPC u listu Pravoslavlje za period januar-april 2011. godine, analizirajući frekventnost u kojoj se Drugi pojavljuju, kao i na vrednosni okvir i kontekst koji daje smisao i dublji značaj ovom kvantitativnom pojavljivanju. Ova analiza je preuska da bi se analizirali (eventualni) strahovi od Drugog, ali svakako ukazuje na slojevitost i složenost ovog pitanja imajući u vidu činjenicu da se između prihvatanja-odbacivanja Drugog nalaze brojni iznijansiraniji prelazi u zavisnosti od specifičnog konteksta, i da u ovoj ograničenoj analizi nisu uočene naznake esencijalističkog pripisivanja određenih osobina Drugima, već da je na delu svojevrsni diskurzivni diverzitet, koji uključuje i stereotipne prikaze Drugih, a koji su uočeni i u ranijem istraživanju.*

33. КНЕЖЕВИЋ, Никола

Poimanje odnosa Crkve, teologije i društva unutar političke teologije Stenlija Hauervasa i Džona Milbanka / Nikola Knežević // God. 1, br. 2 (2011), str. 139-152.

- *Afirmacija multikulturalizma u odnosu na diverzitete religijskih identiteta u bogoslovskom smislu dakle podrazumeva i Božansku blagodat i ljudsku odgovornost. Sinergija koja unutar spoja dve realnosti, duhovne i materijalne otvara mogućnosti poravnavanja, iskupljenja i oproštenja, za Crkvu nije samo suština jevandeoske poruke, već pitanje poslanja i praxis-a kao njenog odnosa prema društvu. Ovo postaje najindikativnije u diskursu političke teologije koja može da ponudi odgovore na određena pitanja problema multikulturalizma.*

34. СИМИЋ, Срђан

Мултикултуралност ислама / Срђан Симић // God. 1, br. 2 (2011), str. 153-168.

- *Ислам је њоследња велика монотеистичка религија коју је свећу њодарио неисцртни зденац семитској Блиској источној. Ова најмлађа и најсирожа семитска религија као религијско-цивилизацијски, али и мултикултуролошки феномен у својој етнојенези није обухватала јединствен и аутохтон верски њојег на свећи и живоћи, већ је најпретив у себи обједињавала и усјешински пројектиковаја различите форме религијских идеја и веровања других блискоисточних народа. Специфичност исламске религије ослига се у томе што је она својим сиротим монотеизмом и етичким доктринама усјешински заменила не само юганс-*

ску религију мноћобожачких Арабљана, већ и у штоје штоје је започела и делимично завршила монотеистички цилус на Блиском истоку. Мухамед је, трема мусиманском веровању, својим верницима пренио „Књигу ојкровења“ – Куран, као израз саме „Алахове воље“, која је штаком надолазећих векова постала несумњива верска максима живота, дела и речи милиона мусимана у свету. Затошта, „историја религије, као ни оишија историја, не познају пример који би се, моћао поредити с Мухамедовим подухваниом. Освајање Меке и оснивање теократске државе доказују да Пророкова политичка љенијалност није била нишија мања од његове верске љенијалности.“

35. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Милица

Globalna kultura i religijska kriza u Evropi: Balkan kao potencijalni model? / Milica Dimitrijević, Sergej Beuk // God. 1, br. 2 (2011), str. 169-176.

- *Baveći se mnogostrukim uzročno-posledičnim vezama između globalizacije, multikulturalizma i religijske krize u Evropi, autori su pokušali da kroz analizu teorijskih postulata i prakse коју они производе понуде društveno-kulturno-religijski model koji bi mirio sve antinomičnosti пomenutih процеса. Počevši od анализе prepostavki на којима почива глобална култура, преко особености multikulturalnog društva i njegovih specifičnosti, које са једне стране zajednicu воде ка толеранцији и diverzitetу, а са друге код pojedinih иницирају individualizam i otuđenje od globalno prihvачених вредности, стиže се до религије и њеног позиционирања између multikulturalizma i isolacionizma. Autori потом ističu stav да би се могло рећи да данашња цивилизација јесте multikulturalna onoli-*

ko koliko je multireligijska, što dodatno komplikuje sve prisutnija religijska kriza, upliv Nju ejdž pokreta i desakralizacija društva, koje se mogu slikovito posmatrati na polju odnosa ksenofobija – verski fundamentalizam. Njihova osnova upravo jeste strah od Drugog. Pošto je vera bila jak emocionalno-manipulativni momenat u svim ratnim događajima na prostorima Balkana, u zaključku se iznosi ideja da upravo ovaj prostor, ukoliko ispunji određene prerogative, može postati važan faktor religijske tolerancije i primer trajnog mira, jer po svojoj istoriji i stvarnosti, on jeste multinacionalan i multikulturalan.

36. ДАВОР, Марко

„Drugi“ i „drugačiji“ u bosanskohercegovačkom medijskom ogledalu / Marko Davor // God. 1, br. 2 (2011), str. 177-186.

- *Multikulturalizam, najšire shvaćen, predstavlja model uređenja odnosa u društvu koje je pluralno. Tu pluralnost karakteriše potreba za pronalaženjem „magicne“ formule zahvaljujući kojoj bi raznolike kulturne, religijske, etničke i nacionalne grupe i njihovi običaji bili zaštićeni od „terora većine“. S druge strane, ukoliko govorimo o modelima multikulturalizma koji nastaju u glavama zapadnih liberalnih teoretičara, poput Willa Kymlicka, da bi bio pravedan, prihvaćen, i naposljetku ostvariv, ovakav jedan model mora u obzir da uzme, ne samo grupe već i pojedinca i njegovu slobodu izbora. Ne ulazeći u detaljnju analizu koliko je jedan ovakav model adekvatan za umanjivanje napetosti, prvo između različitih grupa, a zatim i između potrebe za identifikacijom - kako pojedinca tako i grupe - osnovno pitanje jeste pitanje kontek-*

stualizacije. Dakle, koliko je model multikulturalizma (razvijen na zapadu kako bi se prije svega definisao ili uređio odnos većina i raznih imigrantskih zajednica ili malih religijskih grupa) uopšte adekvatan za opis društvenih odnosa u Bosni i Hercegovini. Ti odnosi, snažno su determinisani etnopolitikom i nametnutom potrebom za pripadanjem primordialnoj grupi u hobsijanskom strahu za golu egzistenciju i opstanak. Logiku podjele i generisanja straha „sviju od svih“ slijede i mediji, snažno instrumentalizovani od političko-interesnih grupa. Osnovna namjera ovog rada je da analizira odnos bosanskohercegovačkih medija naspram multikulturalizma i interkulturalizma, i to na način da se analizira senzibilnost samih medija i njihov odnos prema Drugome i prema „različitostima“, kroz tretman zajedničke tradicije i partikularnih tradicijskih vrijednosti naroda Bosne i Hercegovine.

37. КАРАМЕХИЋ, Миа

Za Rome i o Romima, s poštovanjem – Dragoljub B. Đorđević (2010): Na konju s laptopom u bisagama – Uvod u romološke studije – / Mia Karamehić // God. 1, br. 2 (2011), str. 187-192.

- *Romi su najprepoznatljivija etnička manjina na prostoru Balkana, i jedna od najprepoznatljivijih u svijetu. Svoju prepoznatljivost duguju ne samo svom izgledu i porijeklu, već i specifičnom skupu običaja, tradicija, navika i nomadskom načinu života, ali i sposobnosti prilagođavanja i kombiniranja različitih elemenata vlastite kulture s elementima kulture područja koja su vremenom naseljavali. Iako se svakodnevno susrećemo s Romima, koliko zapravo znamo o njima? Opisujući odnos građana Niša prema svojim sugrađanima Romi-*

ma, Dragoljub B. Đorđević opisao je i odnos, koji prema njima ima prosječan čovjek sa naših prostora: „On ih sreće na svakom ugлу imajući nekakve ili nikakve neposredne dodire, ali ih dovoljno ne poznaje: odakle su i kada se ovde nastaniše, gde i kako žive, kako se i kome bogu mole, kuda to žure i šta rade, zašto su 'ovakvi' a ne 'onakvi' (...). Od nepoznavanja do predrasuda – samo korak deli.“ (Đorđević, str. 422). Monografija Na konju s laptopom u bisagama daje odgovore na dobar dio ovih i sličnih pitanja, i to ne samo za znatiželjne članove akademske zajednice, već i za sve one koji te odgovore žele, koje bi trebalo ili moraju da znaju.

38. БЈЕЛАЈАЦ, Бранко

Prva katalogizacija registrovanih verskih zajednica u Srbiji i slika religijski drugog – Zorica Kuburić (2011): Verske zajednice u Srbiji i verska distance / Branko Bjelajac // God. 1, br. 2 (2011), str. 193-195.

- *Odavno u Srbiji nije objavljena knjiga o verskim zajednicama koja bi u svom imprimaturu sadržavala značajnija imena u sociologiji religije od autorke Kuburić i recenzenta Šušnjića, Đorđevića i Vukomanovića, pa sve do podrške državnog ministarstva za nauku. Ovo je utoliko važnije što je u dve protekle decenije od značajnih političkih promena u zemlji objavljeno desetak knjiga koje su imale za cilj da upoznaju javnost sa ‘većinskim’ i ‘manjinskim’ verskim zajednicama, knjige za kojima je ostao lako izbrisivi trag.*

39. ЦВИТКОВИЋ, Иван

Ponešto o Kerševanovom doprinosu razvoju sociologije religije / Ivan Cvitković // God. 1, br. 2 (2011), str. 197-210.

- *Osvrnut ćemo se na nekoliko, prema vlastitom izboru odbranih, tema o kojima je pisao Kerševan, davši izuzetan doprinos razvoju sociologije religije na prostorima bivše Jugoslavije. Zanimljiva su bila njegova razmišljanja o društvenoj ulozi religije. U tekstu „Savremeno kršćanstvo i ideologija“ kao da je predviđao događanja koja su uslijedila i u kojima je religija (religije) imala zapaženu ulogu. Ona je, u izvjesnim socijalno povijesnim okolnostima sposobna „(...) da inspiriše ili podstakne revolucionarno htjenje, volju, ali nije sposobna da sama izvede revolucionarne društvene promjene (...)“, pisao je Kerševan. O društvenoj ulozi religije pisao je i u knjizi „Religija kot družbeni pojav.“ Njegova zapažanja pokazala su se točnim i u ratnim događanjima na području bivše Jugoslavije (1900-2000). U njima se religija pokazala kao „(...) sredstvo zemaljske moći, političko-nacionalističke okupacije tuđeg teritorija, profitera. U nju se nacionalizam uvukao kao trojanski konj.“ – kako reče I. Šarčević. Zato, iz toga perioda, religije više pamtimo kao netolerantne, nego kao tolerantne. Očito da je religija, u postmoderni, postala nadomjestak politici sa svim mogućim posljedicama toga.*

40. СТАНКОВИЋ, Владан

Odgovor na neka od pitanja prof. Cvitkovića u prošlom broju časopisa Diskursi (1/2011) / Vladan Stanković // God. 1, br. 2 (2011), str. 211-214.

- *U prošlom broju časopisa Diskursi, renomirani profesor sarajevskog sveučilišta dr. sci Ivan Cvitković je u osvrtu na Zbornik najpre istakao sumnju u mogućnost postojanja sociologije pravoslavlja. Pitanjima koje je u osvrtu na Zbornik postavio, on je isprovocirao naučnu javnost i tako otvorio mogućnost za polemiku... Kako je najveći broj pitanja upućen mojoj malenkosti u pogledu rada koji sam u Zborniku objavio pod naslovom: Problemi zasnivanja sociologije pravoslavlja to sam se smatrao prozvanim, i pozvanim, da na postavljena pitanja odgovorim i tako doprinesem razjašnjenju nekih od pitanja, koje je uvaženi prof. Cvitković postavio. Pružanje odgovora na ova pitanja imalo bi za cilj ne samo da razvedri sumnje i razgrne skepsu kritične naučne javnosti spram mojih istraživanja, već i da pruži valjani doprinos razvoju predmeta sociologije pravoslavlja i sociologije religije uopšte. Zato krenimo redom...*

God. 2, br. 3 (2012)

41. ХУСАНОВИЋ, Јасмина

Kultura traume i identitarna politika u BiH: kritika ideologije pomirenja / Jasmina Husanović // God. 2, br. 3 (2012), str. 11-23.

- *Ovaj naučni rad kritički razmatra posebne tehnologije kulturaliziranog upravljanja životom u Bosni i Hercegovini koje se odnose na politiku objekta, afekta, traume i terora tokom zadnjih decenija biopolitičkog državotvorenja na post-jugoslovenskom prostoru kroz kulturu trauma uslijed atrociteta društvenog i političkog iskustva. Analiziraju se dominantni*

režimi „tranzicijske pravde“ i novi oblici bivovali s obzirom na problem nestalih osoba, koji kroz jezik prava, nauke perpetuiraju identitarnu politiku nastalu u rascjepu između masovne grobnice i geta. Na temelju višegodišnjeg istraživačkog rada (terenski intervjui, fokus grupe, učesničko posmatranje, analiza arhivskog materijala, akademskih i medijskih teksta, itd.), autorica ukazuje na važnost kooperativnih napora u preklapajućim poljima aktivizma, teorije i umjetnosti usmjerenih ka transformativnom djelovanju protiv terora nejednakosti u društvu kojim vlada logika osiromašenja, korupcije i banalnosti. Nasuprot mrvouzica identitarne politike, kulture traume, ideologije pomirenja i terora svakodnevnice, postavlja se onaj rad u polju kritičke proizvodnje znanja i kulturne produkcije, koji porađa nove subjekte i imaginarije nade, zajedništva i solidarnosti prema politici jednakosti.

42. ЛАСИЋ, Миље

Lažni kraj multikulturalizma na Zapadu i stvarni kraj multikulturalizma na Balkanu / Mile Lasić // God. 2, br. 3 (2012), str. 25-44.

- *U ovom se radu polazi od lažne „smrti multikulturalizma“ u demokratskim zapadnim zemljama, te nastoje objasniti uzroci stvarne smrti multikulturalizma i ciljno formiranje „paralelnih društava“ u postjugoslavenskim zemljama. Inter-kulturalnost se podrazumijeva, dakako, vrhovnom pradigmom i ciljem. Ali, dok se u zemljama OECD-a, posebice EU, radi o nadilaženju politike i prakse nasilja (o potrazi za paradigmom nenasilja), uz uvažavanje drugosti, u postjugoslavenskim zemljama su u tijeku demokraturske, obrnute tranzicije. Uzrok tomu je što je u bližoj i daljnoj prošlosti politič-*

ka moderna zaobilazila u velikom luku prostore bivše Jugoslavije, posebice BiH, što se imalo iskustvo samo s represivnim metodama razrješenja etničkih konflikata, što se temeljnim pitanjima države, nacije, kulture, identiteta i jezika bavimo – i poslije svega – na posve anakroničan i autističan način, što se i danas u ovim zemljama ne živi ideja alteriteta, konsenzualne kulture i pripadanja prosvjećenoj i ujedinjenoj Evropi. Nasuprot tomu, u svijetu političke moderne, ili „novih paradigma“, unutar EU se ocrtavaju elementi nove političke kulture (nenasilja), koja podrazumijeva ideje „četiri slobode“ i „otvorenog društva“, upravljanje a ne eliminiranje etničke ili bilo koje druge pluralnosti. U zapadnobalkanskim pred-političkim društvima se, pak, i dalje njeguju metode eliminiranja etničkih razlika, metode majorizacije i prikrivene asimilacije. Naše je prokletstvo u osnovi u tomu što je kod nas u vremenu globalizacije, trans-nacionalizacija i integracija u tijeku zakašnjela bitka za konstituiranje nacija-država po uzoru na nadvladane modele 19. i 20. stoljeća, modele koji ne uvažavaju ideju dijeljenog ili prenesenog suvereniteta, višerazinsko upravljanje ili upravljanje s onu stranu nacionalne države. Većina zemalja u Regiji opire se tvrdoglavo europeizaciji, odnosno zakašnjeloj modernizaciji, pa zbog toga one i jesu primjeri izvitoperenja demokratskih ambijenata i pravno-državnih pravila. Iz ovog samoskriviljnog čor-sokaka i mogu zbog toga izaći samo u perspektivi euroatlantskih reformi i integracija. U radu se preporučava kritičko mišljenje post-jugoslavenska društva u shemi prokockanih šansi i otvorenih mogućnosti glede modernizacije putem euroatlantskih integracija.

43. БАРБАРИЋ, Драјен

Multikulturalni paradoks europske radikalne desnice / Dražen Barbarić // God. 2, br. 3 (2012), str. 45-64.

- *Autor polazi od nedvojbine činjenice uspona radikalno desnih stranaka i njihovih izbornih uspjeha širom Europe. Koristi se integralnim pojmom radikalne desnice, koji obuhvaća tri ključne karakteristike: antisistemska retorika, ksenofobni antiimigracijski sentiment i nacionalistička mitologija. U radu se pokušava dokazati da radikalna desnica u Europi preuzima osnove multikulturalnoga diskursa (međusobno uvažavanje i suegzistencija), te ih u posve pervertiranom obliku koristi u političke svrhe. Paradoks se sastoji u tome da je radikalno desni instrumentalizirani etnokratski multikulturalizam usmjeren protiv nositelja ideje liberalnoga multikulturalizma, čime potkopava same temelje europske civilizacije i nudi potpuno oprečnu viziju potonje kroz različite koncepte (Europa utvrda, Europa nacija i sl.).*

44. ЈЕФТИЋ, Алма

Demokratski hedonizam posljednjeg čovjeka / Alma Jeftić // God. 2, br. 3 (2012), str. 65-76.

- *Cilj ovog rada je razmotriti pojam demokratije kroz nekoliko naizgled nepovezanih cjelina: kao oblik traumatskog jezgra, kao disciplinsku matricu urezану u poslušna tijela, kao „čokoladni laksativ“ i, na kraju, kao ograničeni hedonizam. Jedan od osnovnih zadataka biopolitike danas je borba protiv opasnosti do kojih može dovesti neograničeno konzumiranje droga, cigareta, seksa. Samim tim, „posljednji čovjek“ u Nietzscheovom smislu je onaj koji se kreće bez strasti i pot-*

puno ravnodušan i koji je, na neki način, isključen iz društvenog poretku. Glavni doprinos ovog rada je u tome što je ponudio pojam demokratskog hedonizma kao shvatanja individualnih ograničenja slobode, kao i individualnih potreba za ograničenjem i slijedom pravila. Time se ukazuje na imantnost pravila koja određuju svaki segment ljudskog života, ali i onih sitnih procedura koje upravljaju svakim pojedinačnim životom.

45. ИВЕЗИЋ, Весна

Kriza demokracije u Europi – pitanje ljudskih prava u uvjetima multikulturalizma / Vesna Ivezić // God. 2, br. 3 (2012), str. 77-96.

- *Procesi globalizacije i ujedinjenje Europe, uzdrmali su suverenitet njenih nacionalnih država, te se javila potreba za preispitivanjem stanja demokracije, ljudskih prava i sloboda u novim uvjetima multikulturalnosti, u kojima se našlo europsko društvo. Pojavilo se mišljenje da je u Europi demokracija u krizi, a uzroci, kako se smatra, nisu samo financijske prirode, nego u sve većem prilivu stranaca u zemlje Zapada. Izostiranje na kulturnim pravima, ostvarenju prava na različitost, kulturnom pluralizmu što je sad u prvom planu europske politike, izraženo je u politici odnosa prema doseljenicima, a očituje se i u tendencijama afirmacije i povezivanju lokalnog segmenta, regija, u uvjetima globalizacije. Pri tome se u drugi plan potiskuju univerzalna ljudska prava pojedinaca kao egzistencijalno jedinstvenih bića.*

46. ВУКАШИНОВИЋ, Желимир

Рецесија и демократизација – о кризи идеологије капитала и другим подвалама историје / Желимир Вукашиновић // God. 2, br. 3 (2012), str. 97-104.

- *У раду се настоји указати да дођађај речесије није сводив на економски феномен; да је речесија израз целокупне историје Запада која је свој наводни крај докучила у оној епохи у којој је идеја слободе корумпирана идејом капитализма. Либерални капитализам, dakле, обиљежава вријеме краја револуција, а демократизација, као његов modus operandi, процесира чињеницу да су класне разлике укинуте, а шиме и услов за класну борбу која би водила у револуцију. Преакумулирана фрустрација идентитета који разликују поставља као де-формацију оснијаје да се распереши кроз реваншистичке сукобе, а културна (посудбина) индустрија се развија као глобална манифактура утвара: фантома кризе и пријејиње... Личну кризу претпира фармацеутска индустрија, колективну (која више није класна него национална) – су-дејствво тероризма и система надзирања, социјалну – нео-анахизам у виду постмодернистичке комилације симболичкој тражњења неолјевиџе и нео-десниџе, а глобалну – пријејиња нуклеарног рата/капаситрофе. На крају (нам) преоснијаје шта се: који је смисао историје?*

47. ТОМИЋ, Станислав М.

Актуалитет Хусерловог виђења кризе европског човјештва у условима кризе савременог демократског друштва / Станислав М. Томић // God. 2, br. 3 (2012), str. 105-116.

- Имајући у виду кризу у којој се налази модерна цивилизација, овај рад њедан предсавља намјеру да се прикаже један аспекти те кризе, који може бити врло значајан за њено разумевање. Поништо је наука сушињска компонената савремене цивилизације, уједно је и треба почети разматрање те кризе. У томе ће се аутор ослонити на Хусерлову критику европске науке, како би исказао кризу европској човјештви као њен крајњи исход. Дакле, криза ће се овде осмислити са феноменолошкој аспекти. Исказани ће се да је криза субјективитета у ствари заједничка – црта кризе науке и кризе демократије. На крају ће се усвојити условна паралела између кризе науке и кризе демократске друштва, те констатовати актиуалитет Хусерловој становишта.

48. КНЕЖЕВИЋ, Никола

Politička teologija unutar apsolutističkog diskursa Karla Šmita / Nikola Knežević // God. 2, br. 3 (2012), str. 117-130.

- Bez sumnje, Karl Šmit (Carl Schmitt), немачки теоретичар права у савremenim naučnim krugovima pobuduje sve veću pažnju. Njegov teorijski doprinos podjednako je zanimljiv i desno i levo orijentisanim istraživačima što nije iznenadujuće kada se uzme u obzir da je Šmit imao određenog uticaja i na Voltera Bendžamina, Taubesa, Agambena i druge. Imajući u vidu diskurs političke teologije, Šmit je naročito zanimljiv zbog njegovih pravno-religijsko-političkih premissa, naročito ako se posmatraju iz ugla projekta nove političke teologije izniklog šezdesetih godina iz diskursa Moltmana i Mecea. Šmitov teo-politički sistem iako nosi isti epitet u suprot-

nosti je sa projektom nove političke teologije jer predstavlja klasičnu pretpovijesku politizaciju religije, apsolutistički diskurs koji sledeći snažan rimokatolički kontrarevolucionarni nus devalvira demokratski sistem vrednosti, ističući centralistički uticaj države ujedinjen u ličnosti vode – dikaturu kao jedini ispravni model suverenosti.

49. БЕЈКЕР, Рузби Б.

Individualizam i demokratska država / Rozbeh (Rudy) B. Baker // God. 2, br. 3 (2012), str. 131-142.

- *Kako definisati koncept „individualizma / individualnosti“ unutar slobodnog demokratskog društva, i, što je još važnije, kakva je njegova prava uloga u slobodnim državama? Sustavljeni odgovori, koje na ova dva povezana pitanja daju politički filozofii Alexis de Tocqueville i J. S. Mill, odražavaju različite tačke gledišta koje je svaki od njih uneo u navedenu problematiku. Za Tocquevillea, koji je definisao „individualizam“ kao tendenciju čoveka da usmerava osećanja i misli prema unutra, prema privatnom krugu uže porodice i prijatelja, individualizam je stanje inherentno svim demokratskim društvima, odnosno nusproizvod društvene jednakosti na kojoj su zasnovani. Po Tocquevilleu, ovaj prirodni nusproizvod demokratskog društva je, u isto vreme, pretnja po njegov opstanak, pretnja koja se mora prevazići. Dok Tocqueville vidi individualizam kao pretnju demokratskom društvu, J. S. Mill, sasvim suprotno, vidi demokratiju kao pretnju onome što je nazvao „individualnost“. Za Millu, nusproizvod demokratije nije sadržan u težnji građanstva ka individualizmu, nego pre u sklonosti većine društva da teroriše one koji se ne povinuju njihovim gledištima. Prema Millu, problem može biti*

rešen samo ako prihvatimo opštu ideju da demokratsko društvo treba da ostane izvan privatnih poslova pojedinaca, osim u onim slučajevima kada ti poslovi vode ugrožavanju ostalih. Mudrost takvog pravca delovanja zavisi od stepena prihvatanja obeju Tocquievilleovih definicija individualizma i njegovog načina posmatranja opasnosti koju individualizam predstavlja za demokratsko društvo ukoliko se ne ograniči.

50. ДРАГАНОВИЋ, Селвира

Bosanskohercegovačko društvo, psihopatologija i demokratija / Selvira Draganović // God. 2, br. 3 (2012), str. 143-152.

- *Poželjni oblik vladavine i temelj savremenog društva je predstavnička demokratija u koju se ulaze istinski trud i napor što zauzvrat rezultira liberalnim društvom. Liberalno društvo promoviše liberalno orientiranu ličnost koja zauzvrat rezultira zdravim društvom. Bosna i Hercegovina je, nažalost, još uvijek daleko od demokratskih principa iako se bosanskohercegovački politički lideri često pozivaju na demokratiju u praksi. Ovaj rad analizira postojeće psihosocijalne faktore na individualnom i kolektivnom nivou koji održavaju nedemokratsku vladavinu u BiH. Bosanskohercegovačko društvo, a posebno njegovi lideri/političari, okarakterizirano je mnogim psihopatološkim osobinama koje zahtijevaju temeljito iskorjenjivanje ukoliko želimo napredovati ka zdravom društvu. Ostavštine ranijih vladavina su rezultirale pasivnošću, nemotivacijom, kolektivnom (ne)sviješću/neodgovornošću, naučenom bespomoćnošću, te snažnom potrebom za istinskom demokratijom koja se treba naučiti. Činjenice govore da, unazad par desetljeća bosanskohercegovačku političku scenu okupi-*

raju mnogi političari nepoželjnih psihopatoloških karakternih osobina (primatelj, nagomilavatelj, prodavač, izrabljivač) koji pričaju o demokratiji, ali je ne prakticiraju. Rezultat takve vladavine su slabi psihosocijalni uvjeti koji održavaju stanje takvim kakvo jeste. Bosna i Hercegovina treba dugoročne planove obrazovanja pojedinaca, a posebno političara o demokratiji i njenim temeljnim načelima. Osim toga, da bi istinski bilo demokratsko, bosanskohercegovačko društvo treba zdrave pojedince koji su se riješili prošlosti, ali i obezbjedeno zdravo okruženje sa zdravim političarima na vrhu.

51. ПУХАЛО, Срђан

Percepcija glasača i poslanika SDS, SNSD i PDP u Narodnoj skupštini Republike Srpske na ideološkom kontinuumu lijevo, desno, centar / Srđan Puhalo // God. 2, br. 3 (2012), str. 153-166.

- *Ovo istraživanje se bavi percepcijom ideoloških pozicija partija na skali lijevo, desno i centar, u čijoj osnovi je pretpostavka da se pojedine grupe poslanika u Narodnoj skupštini Republike Srpske i njihovi glasači međusobno ne razlikuju u opažanju sebe i drugih partija na pomenutom ideološkom kontinuumu. Istraživanje je urađeno u prvoj polovini 2008. godine na uzorku od 395 glasača SDS, PDP i SNSD i 42 poslanika ovih partija u Narodnoj skupštini Republike Srpske. Rezultati istraživanja pokazuju da među glasačima i poslancima SNSD postoji najveća razlika u pozicioniranju pojedinih političkih partija na skali lijevo, desno i centar. Ta razlika je vidljiva, prije svega, u pozicioniranju sopstvene stranke. Glasači i poslanci SDS se međusobno ne razlikuju kada je riječ o pozicioniranju sopstvene, ali i drugih političkih par-*

tija na skali lijevo desno i centar. Glasaci PDP svoju partiju vide kao partiju ljevice, za razliku od poslanika PDP koji je smještaju u centar. Samoprocjena glasača SNSD, SDS i PDP na skali lijevo, desno i centar je u skladu s ideološkim profilom partija za koje glasaju. Glasaci SNSD sebe vide kao ljevi centar, dok glasaci SDS sebe pozicioniraju desno od centra. PDP-ovci sebe smještaju oko centra.

52. ГАВРИЋ, Саша

Slučaj „Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine“ - strukturalna greška nedovršene demokratije u Bosni i Hercegovini / Saša Gavrić // God. 2, br. 3 (2012), str. 167-182.

- *Dejtonskim ustavom u Bosni i Hercegovini zaustavljen je rat i stvoren je jedan od najkomplikovanijih političkih sistema na svijetu. Ovaj politički sistem je okvalifikovan različitim terminima: „frankenštajnovska država“, „failed state“, „nedovršena demokratija“, „ludačka košulja“ itd. Nametnutim ustavnim uređenjem takođe je uvedena široka diskriminacija svih onih građana i građanki koji/e se ne ubrajaju u većinske narode. Kao rezultat toga došlo je do tužbe pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu koja je poznata kao „slučaj Sejdić i Finci“. Sud u Strazburu je svojom odlukom naredio izmjenu ustava i izbornih pravila, kada je u pitanju izbor Predsjedništva i Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH. Više od dvije godine nakon donošenja te presude ista još uvjek nije sprovedena, iako se već duže vrijeme vode različite rasprave u politici, ali i akademском svijetu. Ovaj rad predstavlja alternativni model implementacije, po ugledu na švajcarsku konsocijaciju, pretvarajući BiH iz dvodomnog – polupredsjedničkog u jednodomni skupštinski politički sistem.*

53. МУШИЋ, Лејла

Mjesto i uloga „Ostalih“ u ustavu Bosne i Hercegovine i budućim ustavnim rješenjima za Bosnu i Hercegovinu – kako poboljšati položaj žena Jevrejki kao manjinske grupe u Bosni i Hercegovini – multidisciplinarni pristup problemu / Lejla Mušić // God. 2, br. 3 (2012), str. 183-197.

- *Rad se bavi razmatranjem uloge žena Jevrejki u Ustavu Bosne i Hercegovine. Istraživanje analizira položaj i ulogu žena u društvu uopće s fokusom na istraživanje koje će se baviti analizom intervjua sa ženama Jevrejkama u Bosni i Hercegovini. Cilj rada je da se razmotri kakva je uloga i položaj žena u BiH društvu uopće s posebnim fokusom na Jevrejke kao manjinsku grupu u BiH. Predmet istraživanja će biti analiza njihovih stajališta o svom položaju u bosanskohercegovačkom društvu u poređenju s onim što je ustavno propisano. Nastojaće se pokazati filozofska, religijska, ekonomска i pravna dimenzija, što će pružiti multidisciplinaran uvid u odnosu na postavljeni predmet istraživanja. U metodološkom smislu uradiće se studija slučaja, čija će fokus grupa biti žene Jevrejke sa područja Kantona Sarajevo. Rad će biti koncipiran u nekoliko poglavlja. Prvo poglavlje razmatra historijsku ulogu jevrejske zajednice u BiH, dolazak Jevreja na područje Bosne i Hercegovine, te njihov odnos sa domicilnim stanovništvom. Ujedno se razmatra način na koji su se kroz historijat razvoja BiH Jevreji odnosili spram zemlje u koju su došli, te šta su novo u kulturološkom smislu donijeli. Slijedeće (drugo) poglavlje se fokusira na interpolaciju roda, etnije i prava sadržanih u Ustavu koja se bave i ženskim pravima i pravima manjina. Nakon toga slijedi empirijski dio rada, koji se bavi analizom intervjua sa ženama Jevrejkama, te njihovim mišljenjima o Ustavu i ustavnoj problematici u BiH. Tre-*

će poglavlje analizira problem mulitikulturalizma, te da li se isti može provoditi na dosljedan način u BiH, kao i zaključak o tome da li je i na koji način moguće ostvariti kulturne slobode u BiH.

54. ХРОМАТКО, Иван

Status Squaw / Ivan Hromatko // God. 2, br. 3 (2012), str. 199-214.

- *Kao kritička teorija i građanski pokret za emancipaciju, feminizam je posvetio veliki dio svojeg djelovanja dekonstrukciji univerzalnosti i suprotstavljanju prešutnom prihvaćanju muške perspektive – ovdje opisanu kroz igru riječi status squaw. Iako status squaw perspektiva ima sve više oponenata, ona još uvijek dominira društvenom realnošću – bila to realnost svakodnevnog života ili akademske zajednice. Dapače, ideja univerzalnosti stava se u određenoj mjeri „infiltirala“ i u feministički pokret je stvorila unutarnje podjele. Bez umanjenja važnost teorijskog krila feminizma, ali ni njegovog aktivističkog krila, ovaj rad postavlja pitanje donosi li ponovna politizacija feminističkog pokreta (u smislu osnivanja političke stranke i ulaska u visoku politiku) išta dobroga feminizmu i društvu? Odnosno, može li ulazak u visoku politiku pomoći fokusirati pokret i razriješiti neke od podjela unutar feminizma? Može li politizacija dovesti do pragmatičkog pristupanja problemu emancipacije i pomoći postizanja triju prednosti: reprezentativna dobrovoljnost, politička zastupljenost ciljeva emancipacije, te efikasnost?*

55. ПОПОВ МОМЧИНОВИЋ, Златиборка

Diskursi etnopolisa (Prikaz knjige: Asim Mujkić, Mi, građani etnopolisa, Sarajevo, Šahinpašić, 2007.) / Zlatiborka Popov Momčinović // God. 2, br. 3 (2012), str. 215-218.

- *Autor, s jedne strane, polazi od umnih filozofskih principa i opštupožnatih i opštеприhvatljivih načela bez kojih nema modernog društva, da bi ubedljivo dokazao šta to ne valja u bh. demokratiji i bh. Deytonland-u. S druge strane, polazi i od iskustva realnog konteksta, a navodi datih autoriteta služe za dublje i kontemplativnije promišljanje psihopatologije našeg političkog, ali i svakodnevnog života. Suptilno se secira i analizira sistemska eutanazija svega što nosi prizvuk građanskog. U bh. javnom diskursu je zapravo na delu kakofonija različitih ideoloških sadržaja – klerikalizma, konzervativizma, socijalizma, fašizma, ne retko i segmenata liberalizma, tačnije liberalnog multikulturalizma, sve u cilju ustoličenja, pravdanja i daljeg nesmetanog funkcionisanja etnopolitike na ovim prostorima.*

56. СОФРОНИЋ, Нада Лер

Feminizam kao društvena kritika (Prikaz knjige: Đurđa Knežević, Feminizam i kako ga steći, Zagreb, Fraktura, 2012.) / Nada Ler Sofronić // God. 2, br. 3 (2012), str. 219-220.

- *U vremenu u kome je ono što se danas naziva, ili bolje rečeno samonaziva feministom, definitivno izgubilo kritičku oštricu kako prema vladajućoj društvenoj paradigmi, tako i prema seksizmu, malograđanstini u našem svakodnevnom životu koju ta paradigma proizvodi, knjiga Đurđe Knežević Feminizam i kako ga steći (Fraktura, Zagreb, 2012) djeluje kao*

utjeha da ipak nije sve izgubljeno. Naime, nije to onaj otužni, estradni feminizam vagininih monologa, niti je to sterilno lamentiranje nad nasiljem nad ženama ili „nedovoljnoj zastupljenosti žena u politici“; nije to beskrajno mlataranje statistikama bez upita zašto su one takve, na štetu žene i zašto su sve gore. Još manje je to kvazi postmodernističko visokoparno zamajavanje „politikama identiteta“ i postmodernističke relativizacije čime je feministički mainstream vješto izbjegavao pitanja u kakvom mi to društveno ekonomskom i političkom sistemu danas živimo.

57. ПАПИЋ, Жарко

Na dvije vode i jednom temelju (O rukopisima/knjigama dr. sc. Mile Lasića Dvije knjige pod jednim krovom: Ne-podnošljiva lakoća umiranja Titove Jugoslavije i U potrazi za vjerodostojnjim pripadanjem, OFF SET Tuzla, Vidiportal.ba, Tuzla, 2012., strana 359) / Žarko Papić // God. 2, br. 3 (2012), str. 221-223.

- *Spojnicu između dvije knjige pod Lasićevim „krovom“ čini potpuno tačna ocjena da: „BiH danas guši upravo ono što je Titovu Jugoslaviju i ugušilo na kraju 20. stoljeća, a to je nesposobnost uvažavanja etničke i nacionalne pluralnosti i izgradnje pluralno-političkog društva“. Tu sam „spojnicu“ nazvao „jednim temeljem“ u naslovu ove recenzije. Kritički pogledi autora na aktuelna politička kretanja u BiH, od ne-riješenosti hrvatskoga nacionalnog pitanja i neprihvatanja postojanja tog problema do precizne kritike političkih aktera, posebno SDP BiH, utemeljeni su na citiranim autorovim stanovištima. Knjiga M. Lasića u dva dijela nije samo odlična publicistika/teorijska analiza naše datosti, već je i važan*

korak u „provjetravanju“ intelektualne magle i nepodnošljive zagušljivosti neznanja, arogancije, neistoričnosti te političkog „prodavanja duše đavolu“.

Grg. 3, br. 4 (2013)

58. ЦВИТКОВИЋ, Иван

Sloboda podrazumijeva ne samo slobodu religije već i slobodu od religije / Ivan Cvitković // God. 3, br. 4 (2013), str. 11-26.

- *Pojmovna određenja. Religija dobiva na političkom značaju. Ne može se pitanje sloboda svesti samo na religijske slobode. Međunarodne deklaracije o ljudskim pravima. Subjekt prava na religijsku slobodu može biti pojedinac ili institucija. Za kakve se slobode zalažu religijske zajednice? Država kao jamac religijskih sloboda. Problemi u zakonskom reguliranju religijskih sloboda. Što je u sekularnoj državi privatno, a što javno: vjera ili religija? Položaj religijskih manjina kao indikator religijskih sloboda. Odnosi kršćana i muslimana. Konflikti zbog religijskih (ne)sloboda. Napetosti između svjetonazora. Sloboda nepripadanja.*

59. АБАЗОВИЋ, Дино

Religijske slobode, ljudska prava i BiH / Dino Abazović // God. 3, br. 4 (2013), str. 27-36.

- *Tekst je u svojoj konačnici promišljanje specifičnosti bosanskohercegovačkog socio-političkog konteksta kada je u pita-*

nju implementiranje ljudskih prava i sloboda, sa posebnim osvrtom na religijske slobode. Iako povijesni aspekt i problemi sa uživanjem religijskih sloboda, jednako kao i savremeni mehanizmi za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, čiji su integralni dio i religijske slobode, tekstom nije zanemaren, fokus promišljanja je na relaciji akomodacije odnosa država-religijske zajednice, odnosno problemi sa sekularnim.

60. ПОПОВ МОМЧИНОВИЋ, Златиборка

Govor mržnje i/ili sloboda govora – jedan prilog artikulaciji važnosti feminističke sintagme „Lično je političko“ – Zlatiborka Popov Momčinović / Златиборка Попов Момчиновић // God. 3, br. 4 (2013), str. 37-55.

- *U ovom radu, autorica se bavi pitanjem govora mržnje, koji je delimično regulisan zakonom, no sa druge strane može da dovede do ograničavanje slobode govora kao jedne od temeljnih vrijednosti demokratskog društva. Takođe, novinarska profesija, kao i svaka profesija prepostavlja tzv. samoregulaciju kroz internalizaciju i poštovanje vlastitih etičkih standarda. Uprkos tome, govor mržnje ostaje prilično kontroverzno pitanje, a što se da primetiti i u BiH ali i Evropskoj Uniji takođe, i ne može se na adekvatan način pojmiti bez šireg, društveno-kulturnog konteksta i njegovih političkih implikacija. Da bi se to naglasilo, sprovedeno je istraživanje fokusirano na rodni aspekt govora mržnje, u okvirima feminističkih epistemoloških kategorija. Da bi se razumio i objasnio ovaj složeni fenomen, analizirana je postojeća zakonska regulativa, diskursi i urađene dubinske analize diskursa mržnje uopšte i prema ženama, i da bi se „uhvatila“ njegova kontroverzna i skrivena agenda, sprovedeni su dubinski*

polu-strukturisani intervjui sa ženama eksperticama u ovoj oblasti, potom pojedinkama koje su aktivne u borbi protiv govora mržnje i/ili su i same bile tzv. objekti govora mržnje. Generalno govoreći, istraživanje pokazuje da, iako je govor mržnje manje prisutan u odnosu na raniji period, on i dalje cirkuliše kroz formalne i neformalne kanale i da u tom kontekstu feministička sintagma Lično je političko može biti više nego koristan explanans u prepoznavanju, kao i borbi protiv govora mržnje usmerenog prema ženama.

61. ВЕРТОВШЕК, Ненад

Oslobađanje od srednjovjekovnih dogma: povratak čovjeka prirodi i njegovo samoodređenje – od J. J. Rousseaua, preko Georgeosa Sorela do Ericha Froma / Nenad Vertovšek // God. 3, br. 4 (2013), str. 57-76.

- *U doba francuskog prosvjetiteljstva i predvečerja Francuske revolucije Društveni ugovor J. J. Rousseaua predstavljao je radikalni otklon od uobičajenih i čvrsto temeljenih srednjovjekovnih koncepata vjere, religioznih aspekata i crkvenih autoriteta. Polazeći od maksime „čovjek se rađa slobodan, a ipak je svugdje u okovima“ koju je ugradio u navedeno djelo Rousseau raskida sa stoljetnim dogmama. Povratak prirodnom čovjeku postavlja i temeljna načela odnosa vjere i ljudskih sloboda, slobode pojedinca prema autoritetima države i religije. Kao jedan od nesumnjivo originalnih filozofa svojeg doba, svoju ljubav prema mudrosti ogleda u ljubavi prema ljudskoj slobodi, toleranciji, ljudskim pravima i dužnostima. Njegova politička filozofija zatresla je njegovo vrijeme, ali postala i jednim od temelja kasnijih teorija i razmišljanja. U duhu hegelijanskog načela teze-antiteze i sinteze, njegova*

djela nastojat čemo sagledati i kroz oštru kritiku idealizma i utopije Georges-a Sorela. Sintezu razmatranja odnosa ljudske slobode i dogmi, odnosno samoodređenja pojedinca i vjerskih ograničenja koja tog pojedinca otuđuju, nalazimo tako dojmljivo i dubinski kod Ericha Fromma. Putovanje od kojih dva stoljeća, što svoje začetke ima i u antičkoj mudrosti, ovde valja razumjeti i kao putokaz za ljude i društvo budućnosti koji će morati itekako promišljati tradicionalne uzore, novovjeke obrate, pa i suvremene pojmove Čovjeka i Društva, Vjere i Dogme.

62. ЈОГАН, Маџа

Mulieris dignitatem in Božja previdnost / Maca Jogan // God. 3, br. 4 (2013), str. 77-100.

- *Avtorica izhaja iz spoznanja, da religijski govor o človeku ni spolno nevtralen, temveč moško pristranski. V tem prispevku se osredotoča na katoliško cerkev s ciljem: predstaviti ključne značilnosti religijskega in cerkvenega oblikovanja identitete in družbene vloge žensk, razkriti bolj ali manj prikrito vsebnost mizoginije v relevantnih razlagah Cerkve in njene reakcije na emancipativne procese ter odgovoriti na vprašanje, ali katoliški feminism pomeni radikalni prelom v upravljanju „drugega spola“. Na podlagi vsebinske analize pomembnih pokoncijskih uradnih dokumentov zlasti papeža Janeza Pavla II (Mulieris dignitatem, 1988) ugotavlja, da se v razlagah ohranjajo ključne tradicionalne značilnosti: redukcija ženske na vlogo matere (theotokos) in pomočnice moškemu (možu), katere primarno mesto delovanja sta dom in družina, smisel obstoja pa „biti-za-druge“; ženski je torej določen podrejen položaj. Takšno mizogino razumevanje je prikrito s*

fetišiziranjem lika ženske matere, katere vzornica naj bi bila Devica Marija. Ker je odpravljanje diskriminacije žensk svetovni proces, tudi katoliška cerkev kot svetovna institucija vključuje teme in na najsplošnejši ravni podpira stališča OZN glede družbenega zagotavljanja večje enakosti, vendar odločno zavrača tiste pristope, ki vključujejo strukturne spremembe in zagovarja „novi“, „katoliški feminism“, ki pa je skladen z njenim reduktionističnim pojmovanjem ženske kot matere. Tako usmeritev se izraža tudi v prizadevanjih Cerkve za ponovno udomačevanje žensk v okviru nove evangelizacije, ki je zlasti navzoča v postsocialističnih družbah. Avtorica na osnovi izsledkov empiričnih raziskav sklepa, da so se v zadnjih desetletjih v življenju zunaj cerkve povečale možnosti za žensko samostojnost, s čimer se je tudi zmanjšala prisilnost „božjega načrta“, vendar Cerkev sama ostaja dosledno tradicionalna moško gospodovana ustanova.

63. ОБУЧИЋ, Енгин

Pročišćen – sloboden / Engin Obučić // God. 3, br. 4 (2013), str. 101-106.

- *Sloboda u vjeri nastupa pobjedom karakternih slabosti. Borba za ovu slobodu je iscrpna, jer predstavlja borbu protiv samog sebe. Pobjeda protiv sebe iziskuje pročišćavanje vatrom nevolja, a rezultat borbe sa samim sobom životni je stil mira i slobode.*

64. КИНЂИЋ, Зоран

Greh i pokajanje / Zoran Kindjić // God. 3, br. 4 (2013), str. 107-120.

- *Ukazavši na činjenicu da greh nikada nije bio u toj meri društveno prihvaćen kao u naše vreme, autor tvrdi da je pogrešno svoditi greh na juridičku dimenziju prestupa zakona. Nadovezujući se na svetootačko ontološko razumevanje greha, autor ističe da je greh obolenje, promašaj, otuđenje od Boga. Jedini lek protiv izopačenja čovekove prirode i prljanja duše je pokajanje. Tek pokajanjem čovek stupa na duhovni put. Pokajanjem se uzdrmava gorda pozicija ega, a čovek uči smirenju. Pokajanje nije jednokratan čin, već proces koji se odvija sve do smrti. Što se čovek više kaje, što postaje čistiji, čini mu se da je grešniji. Za razliku od njegove rastuće sposobnosti sagledavanja svojih strasti, grešnik obično nije svestan svojih grehova. Naglasivši da je Bog naklonjen onima koji se kaju, autor smatra da jedino pokajanje može spasiti svet od preteće katastrofe.*

65. КУБУРИЋ, Зорица

Pred izazovom verskih sloboda – Mogu li muslimani i hrišćani da žive pod istim krovom? / Zorica Kuburić // God. 3, br. 4 (2013), str. 121-137.

- *Sociološka istraživanja pokazuju da je religija važan deo svakodnevnog života ljudi. Religija nosi potencijal uticaja koji ima svoje duboke korene. Religijski pluralizam i teritorijalne podele izazov su političkim sistemima za održavanje mira. U ovom radu posebna pažnja je posvećena nastojanjima teologa unutar monoteističkih religija koji svojim tekstovima, propovedima i učenjima ukazuju na lepotu zajedničkog dobra, na Boga koji je Jedan i na univerzalne vrednosti na kojima se temelje svetske religije. U tom smislu zajedničko nastojanje u pouci i životu čini mogućim dijalog pre svega hrišćana*

i muslimana. Teologija ima moć da formira sliku o Bogu koja je utemeljena u Svetim spisima. Refleksija verskih poruka u stavovima građana na Balkanu upućuje na Moć koja oživljava, na moć koja svoju vladavinu bazira na pravdi a svoju milost na ljubavi. Ipak, nije zanemarljiv broj onih koji moć doživljavaju preko prigovora, kažnjavnja, distanciranja, pa čak i surovosti i besa. Ta vrsta pravde koja se iskazuje kroz nasi-lje potencijal je destrukcije i dezintegracije. Druga vrsta izazova pred kojima se testiraju verske slobode odnosi se na ekskluzivnu religioznost. Nasuprot njoj uvodi se sve više praksa inkluzivne religioznosti koja svoje izvore ima u praktičnim rešavanjima pitanja identiteta dece iz verski mešovitih bra-kova, koja u potrazi za vlastitim integritetom kreiraju zajed-nice u kojima mogu biti kod kuće, ne potiskujući i ne odriču-ći se ni jednog dela sebe.

66. БАРОВИЋ, Владимир

Javna okupljanja i uticaj religijskih elemenata / Vladimir Barović, Dejan Pralica // God. 3, br. 4 (2013), str. 139-152.

- *U radu se iznosi istorijski pregled građanskih okupljanja i demonstracija. Posebno se analizira religijski element u demonstracijama, koji je u značajnoj meri motivisao ljudе u prošlosti. Činjenica je da mnogobrojne demonstracije i danas imaju religijski element, iako to nije osnovni motiv za građanska okupljanja. Autori na osnovu analize zaključuju da je religijski element uticao na mnoge pokrete u prošlosti, ali da postoje kvazireligijski elementi i u sekularnim demon-stracijama kao što su Francuska buržoaska revolucija i Oktobarska revolucija u Rusiji. Takođe, važno je uočiti mnogo-*

brojne faktore koji deluju na ekstremno poimanje religije, koja se zloupotrebljava u političke svrhe.

67. СРЕМАЦ, Срђан

Naracija, zavisnost i obraćanje – konfiguracija i rekonfiguracija sopstva / Srđan Sremac, Jadranka Brnčić // God. 3, br. 4 (2013), str. 153-168.

- *U radu autori koriste narativnost kao glavnu metodološku odrednicu pri proučavanju svedočanstva verskog obraćenja bivših zavisnika. Svedočanstva obraćenja razumeju se kao oblik duhovnog preobražaja, u kome bivši zavisnici evociraju istoriju emocionalnih i traumatskih konflikata, pri čemu nastoje da ih razreše novim pojmovima i simbolima, oblikujući ih na taj način alternativnim diskursom. Sledеći hermeneutički okvir, autori tvrde da se ljudski identitet nakon trauma i kriza, tj. lomova u konfiguraciji narativnog identiteta, može nanovo uspostaviti tek obnavljanjem naracije, odnosno svedočanstava o lomovima i promeni koja taj identitet razume kao narativnu celinu. Potom, autori diskutuju o mestu i ulozi Biblije u oblikovanju iskustva obraćenja i rekonfiguracije identiteta bivših zavisnika.*

68. ЛАСИЋ, Миле

Die geteilte Stadt und die geteilten Gefühle / Mile Lasić // God. 3, br. 4 (2013), str. 169-174.

- *In einer Reportage, die vor fünf Jahren in Hamburg (Die Zeit) veröffentlicht wurde, steht: Erst hat der Krieg Mostar in zwei Hälften geteilt. Seitdem gibt es in diesem von Sonne und*

Politik aufgeheizten Tal alles zweifach. Zwei Mobilfunknetze, zwei Busbahnhöfe, zwei Schulsysteme, zwei Krankenhäuser, zwei Müllabfuhrten, zwei Fußballclubs und zwei Fernsehstationen und es gibt auch zwei Universitäten in Mostar. Eigentlich hat der letzte Jugoslawienkrieg die Universität von Mostar gespalten, seitdem gibt es eine für Bosniaken und eine für Kroaten. Obwohl die Stadt formal längst vereint ist, sind es die zwei Universitäten und die Studenten aber noch lange nicht (Siehe, www.zeit.de/campus/2006/01/leben-reportage-mostar).

69. МУШИЋ, Лејла

Ženska religioznost u historiografiji Bosne i Hercegovine / Lejla Mušić // God. 3, br. 4 (2013), str. 175-196.

- *Feministička teologija kao disciplina koja proučava egalitarnu perspektivu u Svetim Spisima, pruža novi pristup tekstovima, ostvarujući adekvatnu i na znanstvenim prepostavkama objasnjenju de(kons)trukciju patrijarhalnih normi u religiji, otvarajući pristup za prakticiranje religijskih sloboda za žene. Bosanskohercegovačka religijska perspektiva je kompleksnije strukture, jer uključuje kršćansku heretičku crkvu, pravoslavnu crkvu, perspektivu katoličke crkve, muslimansku perspektivu, sufiju, vahabijsku, jevrejski pristup spiritualnosti, itd. Multikonfesionalna i multinacionalna društva uključuju perspektive koje kao produkt interkulturnog prenošenja uključuju različite multireligiozne horove i prakse. Posebna grana sufizma u Bosni i Hercegovini, koja je do određene razine slična bogumilima su bektesije, koje su nazine Allahovim kršćanima. Glavni izvor ovog istraživanja su historijski pregledi i napisi na bogumilskim stećcima, groblji-*

ma, nekropolama, mauzolejima, kao i napis i bogumila (Hval, Radovan, itd.). Prakse retradicionalizacije bi trebale radije uključivati praksu povratka ženskom spiritualizmu u periodu bogumila, indogenizaciju.

70. ШЕТА, Ђермана

Pravo na slobodu misli, savjesti, vjere u međunarodnim dokumentima u odnosu na rad i zapošljavanje / Ђермана Љетић // God. 3, br. 4 (2013), str. 197-208.

- *Rad analizira pravo na slobodu misli, savjesti i vjere u međunarodnim dokumentima u odnosu na rad i zapošljavanje kao jedan od najčešćih sektora u kome se javljaju dileme oko uspješnog modela integracije lične vjere i uvjerenja sa zahtjevima i ograničenjima radnog mesta uposlenika/ce. Međunarodni dokumenti štite pravo na slobodu misli, savjesti i vjere i u okviru rada i zapošljavanja, uz određene mogućnosti zakonskog limitiranja tog prava, a Evropski sud za ljudska prava već ima i prilično bogato iskustvo bavljenja ovakvim slučajevima. Rasprave u EU okrenute su ka pitanju da li je zakonski obavezno, ali i potrebno uvoditi mogućnost „razumne prilagodbe“ uvjerenju ili vjeri uposlenika/ce i u kojoj mjeri. BiH je također inkorporirala u svoje zakonodavstvo navedene međunarodne standarde o ovom pitanju, a sudske slučajevi koji se bave ovom tematikom kod nas su veoma rijetki iako tenzije na radnom mjestu u vezi sa ovim i kod nas već postaju vidljive. Stoga rad analizira dostupna iskustva iz Evrope ali i SAD i Kanade i ukazuje na mogućnosti praksi koje stoje pred BiH, a kojima mogu biti zadovoljne obje strane i poslodavca i uposlenika/ca.*

71. ШУЊИЋ, Иван

Pojmovnik pedeset i osam fenomena LGBTIQ kulture / Ivan Šunjić // God. 3, br. 4 (2013), str. 209-211.

- *Pisati o identitetima koji su unutar poretku heteronormativnog patrijarhalnog sustava brisani i sustavno činjeni nevidljivima znači prihvati veliku odgovornost i aktivistički se odvažno usuditi prikazati kulturu koja se unutar dominirajućeg falo(go)centričnog diskursa različitim načinima (re)prezentiranja i djelovanjima borila (i još uvijek bori) za probaj u sferu vidljivosti. Još složenijim, a time i subverzivnijim, čini se o kulturi i identitetu Drugih pisati iz perspektive poslijeratne BiH koju karakterizira konstantna repatrijarhalizacija i retradicionalizacija i u kojoj se, u vrtlogu neriješenih političkih, socijalnih, pravnih i ličnih problema, temeljna ljudska prava (među kojima su svakako sloboda govora i pravo na vidljivost, prvenstveno onih Drugih) smatraju sekundarnim pitanjima. Stoga Pojmovnik LGBT kulture objavljen krajem 2012. godine u izdanju Sarajevskog otvorenog centra i Fondacije Heinrich Böll u bh. kulturnom kontekstu čini neznenariv i izniman kulturi poduhvat.*

72. ХРОМАТКО, Иван

The Joy of Sound Inclusive Workshop: “The Guide Us into Art” Educational Partnership Put into Action / Ivan Hromatko // God. 3, br. 4 (2013), str. 213-216.

- *The first of the workshops organized “under the umbrella” of the GUIA partnership was the Joy of Sound (JOS) workshop, which took place at the fascinating and historic Anglican Church - Saint Peters Heritage Centre (Vauxhall, London)*

from 27th until 30th of October 2011. While facilitating masses, St Peters Church also indorses various civil and communal organisations and their activities on a weekly base, including the Joy of Sound.

73. СИЛТЕР, Елисон

“Young Academics in Dialogue” Meet in Tuzla / Alison Sluiter, Zlatiborka Popov Momčinović // God. 3, br. 4 (2013), str. 217-222.

- *A conference entitled “Young Academics in Dialogue” was held in Tuzla on May 21st and 22nd, 2013. The conference organizers sought to bring together young academics at the outset of their careers from all of BiH’s major universities (Banja Luka, Mostar, East Sarajevo, Sarajevo and Tuzla). These young individuals, who represent a wide variety of disciplines, had the opportunity to become better connected, with the hope that it will be easier for them to overcome institutional and epistemological boundaries in their future work and cooperation. Participants were especially pleased with the conference’s interdisciplinary nature.*

74. ЦВИТКОВИЋ, Иван

Sociolog koji je dao obol sociologiji u regiji (Povodom odlaska u mirovinu Sergeja Flere) / Ivan Cvitković // God. 3, br. 4 (2013), str. 223-227.

- *Nakon S. Vrcana, E. Ćimića, Đ. Šušnjića, M. Kerševana otišao je u mirovinu još jedan velikan ex. jugoslavenske sociologije. Riječ je o profesoru Sociologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu.*

tetu Univerziteta u Mariboru Sergeju Flereu. Kolegijalno i ljudski je, tim povodom, prisjetiti se životopisa profesora Flerea i njegovog doprinosa razvoju sociologije.

ИНДЕКСИ

ИНДЕКС АУТОРА

А

АБАЗОВИЋ, Дино, **59**

Б

БАРБАРИЋ, Дражен, **43**

БАРОВИЋ, Владимир, **66**

БЕЈКЕР, Рузби Б., **49**

БЛЕЛАЈАЦ, Бранко, **38**

В

ВЕРТОВИШЕК, Ненад, **27, 61**

ВИЛКНЕР, Забина, **22**

ВУКАШИНОВИЋ, Желимир, **5, 46**

Г

ГАВРИЋ, Саша, **52**

ГРУЛИЋ, Данијела, **2**

Д

ДАВОР, Марко, **36**

ДИМИТРИЈЕВИЋ, Милица, **35**

ДРАГАНОВИЋ, Селвира, **31, 50**

З

ЗУБЕР, Весна, **14**

И

ИВЕЗИЋ, Весна, **24, 45**

Ј

ЈЕФТИЋ, Алма, **26, 44**

ЈОГАН, Маца, **62**

К

КАРАМЕХИЋ, Миа, **37**

КИНЂИЋ, Зоран, **64**

КНЕЖЕВИЋ, Никола, **33, 48**

КРНЕТА, Драгољуб, **11**

КУБУРИЋ, Зорица, **65**

КУБУРИЋ, Ратко Т., **15**

Л

ЛАСИЋ, Миле, **3, 23, 42, 68**

ЛЕВИЧНИК, Андреја, **18**

ЛУЧИН, Ита, **6**

М

МУЈКИЋ, Асим, **19**

МУШИЋ, Лејла, **8, 53, 69**

Н

НИКОЛИЋ, Зоран С., **16**

О

ОБУЧИЋ, Енгин, **4, 28, 63**

П

ПАПИЋ, Жарко, **57**

ПОПОВ МОМЧИНОВИЋ, Златиборка, **7, 21, 32, 55, 60**

ПРАЛИЦА, Дејан, **12**

ПУХАЛО, Срђан, **51**

С

СИЛТЕР, Елисон, **73**

СИМИЋ, Срђан, **34**

СОФРОНИЋ, Нада Лер, **56**
СРЕМАЦ, Срђан, **67**
СТАНКОВИЋ, Владан, **40**

Т

ТАУБЕР, Елијас, **17**
ТЕШИЈА, Јулијана, **9**
ТОМИЋ, Станислав М., **29, 47**

Ћ

ЋУРКО, Бруно, **30**

Φ

ФЕЈЗИЋ-ЧЕНГИЋ Фахира, **25**
ФЛЕРЕ, Сергеј, **13**

Х

ХРОМАТКО, Иван, **54, 72**
ХУСАНОВИЋ, Јасмина, **41**

Ц

ЦВИТКОВИЋ, Иван, **1, 20, 39, 58, 74**

Ш

ШЕТА, Ђермана, **10, 70**
ШУЊИЋ, Иван, **71**

ИНДЕКС НАСЛОВА

А

Актуалитет Хусерловог виђења кризе европског човјештва у условима кризе савременог демократског друштва, **47**

Б

Bosanskohercegovačko društvo, psihopatologija i demokratija, **50**

В

Vera, politika, Drugi – jedna analiza religijskog diskursa, **32**

Više od religije, manje od nacije: Prikaz knjige Dine Abazovića, O religijskom i političkom, **19**

Г

Globalna kultura i religijska kriza u Evropi: Balkan kao potencijalni model?, **35**

Govor mržnje i/ili sloboda govora - jedan prilog artikulaciji važnosti feminističke sintagme „Lično je političko“ - Zlatiborka Popov Momčinović, **60**

Greh i pokajanje, **64**

Д

Danska blasfemija karikaturom ili kako uistinu razumjeti Drugoga, **25**

Demokratski hedonizam posljednjeg čovjeka, **44**

Die geteilte Stadt und die geteilten Gefühle, **68**

Diskursi etnopolisa (Prikaz knjige: Asim Mujkić, Mi, građani etnopolisa, Sarajevo, Šahinpašić, 2007), **55**

Diskursi u feminističkoj teologiji: oblici de(kon)strukcije rodnih identiteta - hrišćanska(e) perspektiva(e), **7**

„Drugi“ i „drugačiji“ u bosanskohercegovačkom medijskom ogledalu, **36**

E

Europska nova ksenofobija i mogućnosti interkulturalnog dijalog-a, **24**

Eutanazija (ne)tolerantnog uma: četiri ogleda o nametnutom Drugom, **26**

Feministička teologija kao novum u afirmaciji religioznog identiteta žene, **8**

Feminizam kao društvena kritika (Prikaz knjige: Đurđa Knežević, Feminizam i kako ga steći, Zagreb, Fraktura, 2012.), **56**

3

Za Rome i o Romima, s poštovanjem – Dragoljub B. Đorđević (2010): Na konju s laptopom u bisagama – Uvod u romološke studije –, **37**

Ж

Ženska religioznost u historiografiji Bosne i Hercegovine, **69**

Žižek protiv barbarizma s „humanim licem“, **28**

И

Идеолошки дискурс у божићним посланицама, **12**

Individualizam i demokratska država / Rozbeh (Rudy) B. Baker, **49**

Izgradnja religijskog identiteta kod mladih, **18**

J

Javna okupljanja i uticaj religijskih elemenata, **66**

Je li moguća sociologija pravoslavlja, **20**

Jevreji kao nerazdvojni dio razvoja privrede i kulture u Bosni i Hercegovini, **17**

“Young Academics in Dialogue” Meet in Tuzla, **73**

K

Komunikacija, mediji i religijske zajednice u BiH, **14**

Kriza demokracije u Evropi – pitanje ljudskih prava u uvjetima multikulturalizma, **45**

Kultura traume i identitarna politika u BiH: kritika ideologije pomirenja, **41**

L

Lažni kraj multikulturalizma na Zapadu i stvarni kraj multikulturalizma na Balkanu, **42**

Levinas: blizina koja konstituiše, **4**

M

Mjesto i uloga „Ostalih“ u ustavu Bosne i Hercegovine i budućim ustavnim rješenjima za Bosnu i Hercegovinu - kako poboljšati položaj žena Jevrejki kao manjinske grupe u Bosni i Hercegovini – multidisciplinarni pristup problemu, **53**

Može li se multikulturalizam učiti?, **30**

Mulieris dignitatem in Božja previdnost, **62**

Multikulturalni paradoks europske radikalne desnice, **43**

Мултикултуралност ислама, **34**

H

Na dvije vode i jednom temelju (O rukopisima/knjigama dr. sc. Mile Lasića Dvije knjige pod jednim krovom: Nepodnošljiva

lakoća umiranja Titove Jugoslavije i U potrazi za vjerodostojnim pripadanjem, OFF SET Tuzla, Vidiportal.ba, Tuzla, 2012, str. 359), **57**

Na rubu razuma!, **3**

Naracija, zavisnost i obraćanje – konfiguracija i rekonfiguracija sopstva, **67**

O

Obavezani na raznolikost: Fondacija Konrad Adenauer i međureligijski dijalog, **22**

Od „multikulturalizma“ ka (post)sekularističkom (inter)kulturalizmu, **23**

Odgovor na neka od pitanja prof. Cvitkovića u prošlom broju časopisa Diskursi (1/2011), **40**

О могућности разумијевања проблема мултикултурализма из угла Хегелове дијалектике, **29**

Oslobađanje od srednjovjekovnih dogma: povratak čovjeka prirodi i njegovo samoodređenje – od J. J. Rousseaua, preko Georgeosa Sorela do Ericha Froma, **61**

Ostvarivanje identiteta u individualizmu Sörena Kierkegaarda, **6**

Π

Paradigma Eve, **9**

Percepcija glasača i poslanika SDS, SNSD i PDP u Narodnoj skupštini Republike Srbije na ideoškom kontinuumu lijevo, desno, centar, **51**

Perspektive multikulturalnosti u globalnim promjenama i otuđenom društvu, **27**

Pluralnost i kriza kolektivnih identiteta, **16**

Poimanje odnosa Crkve, teologije i društva unutar političke teologije Stenlija Hauervasa i Džona Milbanka, **33**

Pojmovnik pedeset i osam fenomena LGBTIQ culture, **71**

Pokrivanje muslimanki u Evropi – izazov konceptu univerzalnih ljudskih prava. Koliko je ličan nečiji lični izbor?, **10**
Politička teologija unutar apsolutističkog diskursa Karla Šmita, **48**
Ponešto o Kerševanovom doprinisu razvoju sociologije religije, **39**
Pravo na slobodu misli, savjesti, vjere u međunarodnim dokumentima u odnosu na rad i zapošljavanje, **70**
Pred izazovom verskih sloboda – Mogu li muslimani i hrišćani da žive pod istim krovom?, **65**
Pročišćen – slobodan, **63**
Prva katalogizacija registrovanih verskih zajednica u Srbiji i slika religijski drugog – Zorica Kuburić (2011): Verske zajednice u Srbiji i verska distance, **38**
Psihosocijalni aspekti instrumentalizacije straha u svrhu političke manipulacije, **31**

P

Razlika, religija i kulturna politika identiteta, **5**
Religija i identitet, **1**
Religijske slobode, ljudska prava i BiH, **59**
Religijski identitet i država, **2**
Refleksije породичне традиције на практиковање вјерских обреда, **11**
Рецесија и демократизација – о кризи идеологије капитала и другим подвалама историје, **46**

C

Sekularna država i pluralno društvo – osvrt na okrugli sto u organizaciji Foruma građana Tuzle, **21**
Sloboda podrazumijeva ne samo slobodu religije već i slobodu od religije, **58**
Slučaj „Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine“ – strukturalna greška nedovršene demokratije u Bosni i Hercegovini, **52**

Sociolog koji je dao obol sociologiji u regiji (Povodom odlaska u mirovinu Sergeja Flerea), **74**

Sporovi oko organizacije verskog života u Sloveniji, **13**

Status Squaw, **54**

T

The Joy of Sound Inclusive Workshop: The “Guide Us into Art” Educational Partnership Put into Action, **72**

Y

Uloga medija u formiranju identiteta religijski drugog u Bosni i Hercegovini, **15**

ПРЕДМЕТНИ ИНДЕКС

Б

- Балкан, **35, 42**
- Барбаризам, **28**
- Бласфемија, **25**

В

- Вера, **32**
- Верске заједнице, **38**

Г

- Грех, **64**

Д

- Демократија, **44, 45, 46, 47, 49, 50, 52**
- Дијалектика, **29**
- Дијалог, **22, 24**
- Дискурс, **7, 12, 32, 48, 55**
- Догма, **61**
- Држава, **2, 21**

Е

- Европа, **35, 45**
- Етнополис, **55**
- Еутаназија, **26**

3

Запад, **42**

И

Идентитет, **1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 15, 16, 18, 41**

Идеологија, **46**

Индивидуализам, **49**

Интеркултурализам, **23**

Ислам, **34**

Историја, **46, 69**

Ј

Јевреји, **17, 53**

Југославија, **57**

К

Капитал, **46**

Карикатура, **25**

Комуникација, **14**

Ксенофобија, **24**

Култура, **35, 71**

Љ

Људска права, **10**

М

Манипулација, **31**

Медији, **14, 15, 36**

Мултикултурализам, **23, 29, 30, 42, 45**

Мултикултуралност, **27, 34, 43**

Муслимани, **65**

Муслиманка, **10**

Н

- Нарација, **67**
- Народна скупштина, **52**
- Нација, **19**

О

- Обреди, **11**

П

- Парадокс, **43**
- Појмовник, **71**
- Покажање, **64**
- Политика, **32, 41**
- Посланица, **12**
- Посланици, **51**
- Православље, **20, 40**
- Психопатологија, **50**

Р

- Разум, **3, 26**
- Религија, **1, 2, 5, 13, 14, 15, 18, 19, 39, 58, 59, 66**
- Рецесија, **46**
- Разноликост, **22**
- Роми, **37**

С

- Савест, **70**
- Слобода, **58**
- Сопство, **67**
- Социологија, **20, 39, 40, 74**
- Страх, **31**

T

Теологија, **7, 8, 33, 48, 69**

Тито, **57**

Традиција, **11**

Траума, **41**

Φ

Феминизам, **7, 8, 9, 56, 60, 69**

X

Хегел, **29**

Хедонизам, **44**

Хришћани, **65**

Хусерл, **47**

Ц

Црква, **33**

БИОГРАФИЈА АУТОРКЕ

Милена Жикић је рођена 18. јануара 1985. године у Нишу. По образовању је професорка историје и библиотекарка. Основну школу похађала је у Доњем и Горњем Матејевцу. Матурирала је у Административно-биротехничкој школи у Нишу као Ученица генерације. Дипломирала је на Катедри за историју Филозофског факултета у Нишу као најбоља студенткиња факултета (2004/2005), студијске групе

(2004/2005; 2005/2006) и апсолвенткиња (2007/2008). Стручне испите за обављање библиотечко-информационе делатности положила је 2012. године у Народној библиотеци Србије. Научни степен доктора историјских наука стекла је 2019. године одбраном докторске дисертације *Улога жена у ратовима српске војске од 1912. до 1918. године*.

У току школовања више пута је награђивана за постигнуте резултате на државним такмичењима из историје. Добитница је Видовданске награде града Ниша, као и награде Фонда краљевског дома престолонаследника Александра Карађорђевића (ученица генерације Административно-биротехничке школе у Нишу, 2004). За постигнуте резултате у току студирања (Најбоља студенткиња факултета) добила је признања Филозофског факултета, као и Лектората за грчки језик и Студентског парламента матичног факултета. Била је стипендисткиња Министарства просвете и спорта и Фонда за развој талентованих ученика и студената града Ниша.

Радила је у Универзитетској библиотеци „Никола Тесла“ у Нишу и у Основној школи „Мирослав Антић“ у поменутом граду. Била је чланица Комисије за називе делова насељених места и називе улица у Нишу, као и чланица Управног одбора у Народној библиотеци „Стеван Сремац“ у Нишу. Од 2017. године живи и ради у Новом Саду. Запослена је на Фармацеутском факултету као доцент.

Године 2019. Народна библиотека Србије доделила јој је Захвалницу за допринос квалитету и богатству библиотечких збирки и очувању националне културне баштине.

Објавила је књиге: *Ниш у листу „Ново време“ 1941–1944.* (са Бобаном Јанковићем), Ниш : Историјски архив : Филозофски факултет, 2013; *Библиографија часописа „Пешчаник“ (2003–2013)* (са Бобаном Јанковићем), Ниш : Историјски архив, 2014; *Библиографија радова југоисточне Србије академика Владимира Стојанчевића* (са Љиљаном Ђуровић), Ниш : Историјски архив : Филозофски факултет, 2016; *Bibliografija odbranjenih diplomskih radova na Farmaceutskom fakultetu, Novi Sad (2013/2014-2017/2018)*, Novi Sad : Univerzitet Privredna akademija, Farmaceutski fakultet, 2018; *Библиографија Небојше Озимића*, Ниш : Свен, 2019; *Жене у српским ослободилачким ратовима (1912-1918)*, Нови Сад : Покрајински завод за равноправност полова, 2019; *Библиографија часописа Религија и шолерација (2004-2019)*, Нови Сад : Центар за емпиријска истраживања религије : Филозофски факултет, 2019, *Живој веђен вером и науком : библиографија радова др Зорице Кубурић*, Београд : Чигоја штампа ; Нови Сад : ЦЕИР, 2020. Аутор је више радова из области историје и библиотекарства.⁴

---

4 <https://www.npao.ni.ac.rs/doktorandi-van-univerziteta/1652-milena-zikic/1652-milena-zikic>

9 788684 111069